

MAYIS 2013
ISSN:1308-3732

40

FİKİR
KÜLTÜR
EDEBİYAT
DERGİSİ

Ahenk

www.ahenkdergisi.com

âhenk
40
Mayıs
2013

Editör

Kırk Dedik
Editör

Deneme

Yafta - Bahri Akçoral
İnna Liillah - Mustafa Atalay

İnceleme

Bir Sufi Paşa -
M. Cahid Hocaoğlu
Belagat Kitabı -
Mehmet Harputlu

Şiir

Çocuklar - Artunç İskender
Sürükler - B. Nuri Demircan
Şiire Veda
Tercüme: *Bicahi Esgici*

Hikâye

Zeliş - Coşkun Yüksel

Mesnevi Sohbetleri

Suyun Sesini Dinleyen Adam -
M. Sait Karaçorlu

Masal

Öğüt Veren Kuş - Laedri

Nesir Defteri

Osmanlıca Yeni Türkçe - Cemil Meriç

Portreler

Filibeli Ahmet Hilmi - Mehmet Harputlu
Muallim Naci - Mehmet Harputlu

Kırk Dedik



Karlar yağdı, yağmurlar yağdı, mevsimler değişti, aylar geldi geçti, yıllar yılları kovaladı.

Bir baktık ki kırk demişiz.

Bütün ömrü birkaç saat süren kelebekler dile gelip konuşsaydı, belki “ah bu hayatta neler gördüm, neler geçirdim, anlatsam roman olur” diyecekler çıkardı içlerinden. Uzun mu kısa mı olduğuna herkesin kendince karar verdiği bu göreceli zaman akıp geçti.

Bir baktık ki kırk demişiz.

İnsan ve aşk diye başlamıştık. Kültür dedik, şiir dedik, eğitim dedik, yaz dedik kış dedik, Mevlana’dan bahsettik, iz bırakanların portrelerinden, kitaplardan, kitaplardan, kitaplardan söz ettik. Hüzünlü hikâyeler düşmedi dilimizden. Bazen geçmişi sorguladık, bazen geleceği kurgulamanın saçmalığından dem vurduk. Öyle dedik, böyle dedik.

Bir baktık ki kırk demişiz.

Kendimizce bir yol, hâlimizce bir hâl tutturmuş idik. Taviz vermedik. Gösteriş budalası, alkış bağımlısı, ilgi ve itibar düşkünü olmaya tenezzül etmeden yolumuza devam ettik. Biraz aykırıydık. Ama saldırganlık etmedik. Biraz uzlaşmacıydık. Ama girdiğimiz kabın şeklini almak düşüklüğünü semtimize uğratmadık. Sabrettik, direndik, vazgeçmedik.

Bir baktık ki kırk demişiz.

Kırk demenin kırka ermekle bağlantısı gönendirdi bizi. “Hızır’la Kırk Saat” demişti bir üstat. Bir diğeri şiirine “Erbain” adını vermişti. Kırk çıkarmak, kırk gün sabır ve çile uzletine girmenin adıydı. Benliğiyle tutuştukları savaştan zaferle çıkan ermişlerin yolu kırk günlük zaman diliminden geçmekteydi. İnsan karakteri ancak kırk senede kıvamını bulmaktaydı. Peygamberlere görevleri kırk yaşındayken verilmişti. Kırk gün yerleşik hâle geçmenin, alışkanlıktan kurtulmanın veya alışkanlık peyda etmenin ölçüsüydü. Bu kırklar içinde bir yer bulabilmek için çabalamıştık belki de çok da farkında olmadan. Ama artık farkındayız.

Çünkü kırk dedik.

Kırk sayı içinde birikenlerin bazıları birer kitap oldu.

Artunç İskender’in “Malila”sı, B. Nuri Demircan’ın, “Hiç Olmaya Hiç Geldim”i, Laedri’nin “Oğuzhan’a Masallar”ı, Meriç Çetin’in “Zamanın Kör Noktası”, Süleyman Pekin’in “Sahili Olmayan Deniz”i, Hayrettin Geçkin’in “Şiirkondu”su bunlardan şiir olanları. M. Cahit Hocaoğlu imzalı yazılardan “Mahzun Şövalye”, “Makaleler”, “Portreler”, “Medeniyet Dediğin”, Bahri Akçoral imzalı yazılardan “Anlaşılmamak”, “Benim Adım Yunus”, Atilla Gagavuz imzalı yazılardan “Kendin ol Kendin” nesirlerden bazıları.

Bunların hepsini ve diğer e-kitapları sağ menüden “e-kitaplar” bölümünü tıklayarak PDF dosya biçimiyle indirebilirsiniz. Aynı şekilde Âhenk Dergisi’nin eski sayılarını “e-dergi” bölümünden indirebilirsiniz.

Sağlık ve esenlik dileklerimizle.

Editör

Çocuklar



*çılginca koşuşurdu sokaklarda çocuklar
eksik olmazdı çizik dizlerden avuçlardan
kumru nağmeleriymi saçakları dolaşan
ve çocukça neşeli bağırişlar çığlıklar*

*yeşil çayırlar vardı şehir çocuğu bilmez
kendini salıvermek aşağıya bayırdan
dere boyları vardı harman dövülen alan
uzaktan gelen derdi burda yaşayan ölmez*

*her şeyi nasıl hızla değiştiriyor zaman
bu nasıl bir işkence bu ne türlü bir tuzak
bari olmasaydı ya böylesi hatırlamak
apansız geldi bu kış yaman bastırdı yaman*

*şimdi bütün çocuklar okullarında tutsak
televizyon seyreder sıkıntısı eksilmez
hali büyükçe mahzun yüzü çocukça gülmez
anne baba dizinden ve ilgisinden uzak*

Artunç İskender

Mesnevi Sohbetleri

Suyun Sesini Dinleyen Adam



*Irmak boyunca yüksek bir duvar
Üstünde gönlü dertli bir susuz var*

*Duvar yüksekti, susuza engeldi, perdeydi
Adam, susuz balık gibi ıstırap içindeydi*

*Hasret içindeydi, suya kerpiç parçası attı
Sudan çıkan ses sanki ona gaipten hitaptı*

*Suyun sesi sevgilinin seslenişiydi
Sarhoş oldu, hurma şarabı içmiş gibiydi*

*Suya sürekli kerpiç atmaya başladı
Adam, suyun sesinden zevk almadaydı*

*Kerpiç atarken sudan bir ses geldi susuza
"Bu kerpiç atmanın ne faydası var bana ve sana?"*

*Susuz adam suya şöyle bir cevap verdi
"Senin sesini duymak o kadar güzel ki*

*Faydanın birincisi şudur; su sesi
Susuzlar için dünyanın en güzel bestesi*

O ses tıpkı İsrail'in surunun sesidir

Ölüler o sesle kalkar dirilir

Ya da baharda gök gürültüsünden gelen sestir

Bahçeler o sesle canlanır, çiçeklenir, süslenir

Ya da fakire zekât dağıtma zamanını haber verir

Ya da mahpusa hapsinin bittiğini müjdeleyiştir

Ya da Yemen tarafından ağızsız gelen feyizdir

Hazreti peygambere ulaşan rahman nefesidir

Ya da asilerin günahkârların tam şefaath zamanı

Fahri âlemden gelip onlara ulaşan kokusu

Ya da Yusuf'un gömleğidir onun kokusunu taşıyan

Yakup Nebi'nin canına ulaşır da gözlerini açar

İkinci faydası şudur; koparıp temiz suya

Attığım her kerpiç parçasında

Eksiliyor çevremdeki yüksek duvar

İyi oluyor alçaldıkça azaldıkça duvar

*

Suya hasret çeken bir susamışın ona ulaşamayıp da sesiyle teselli bulması bütün yoksunlukları ve yoksullukları kapsar. Her hasret bir acı her ses bir tesellidir. Acı çeken insanın hasretini çektiği şeye dair duyduğu, gördüğü, kokladığı, dokunduğu ne varsa bir taraftan hasretini ve acısını artırır diğer taraftan acıyı ona kanıksatan bir teselli noktası verir. Bergüzar diyerek saklanan değersiz şeylerin –hatta bir tutam saçın- onu saklayan için anlamının büyüklüğünün sebebi bu olsa gerektir. Bu teselli noktası aynı zamanda bir yetinme duygusu da verir mi?

Eğer çektiği acı onu yücelten ve yükselten bir şey ise yetinme duygusu ile işi olmaz. Çünkü yetinme duygusu hasretini çekmediği sahip olduğu, elinin altında tuttuğu şeylerle ilgilidir. Yetinmesi gereken elinde olanlar ise ayrıca ona hasret çekilmemesi gerekir. Böylece “hasret çeken insan” tanımı aç gözlülüğü, hırsı

ve tamahı dışarıda bırakmış olur. Elindekilerle yetinmesini bilmeyenlerin hasret çektiğinin bahsi de olmaz.

Suya hasret çeken susuz o suyun sesini sadece teselli noktası olarak görmemektedir. Aynı zamanda kendisini değiştiren, dönüştüren bir etken olduğunu söylemektedir.

“Su sesi; susuzlar için dünyanın en güzel bestesidir.” “Tıpkı İsrail’in suru gibi, ölüleri diriltecek” bir etkisi vardır. İsrail’in surunun sesi birincisinde her şeyi öldürecektir. Öylesine bir öldürüş ki ölüm de ölecektir. Surun ikinci sesiyle ölenler dirilecek, mezarlarından kalkacaktır. Hayat bulacaktır. Sonsuz hayatın müjdecisi bir sese benzer susamış için suyun sesi. Susuz o sesle suyun orada olduğunu unutmayacak, ona ulaşmak için ümidini hep canlı tutacaktır. Ölüleri dirilten su, sesiyle gelir. **“Baharda gök gürültüsünden gelen sestem”** sonra yağın yağmurla **“Bahçeler canlanır, çiçeklenir, süslenir”** Su ölüleri diriltir. İşte bu yüzden suyun sesi susuzluk çeken bir insan için; **“Fakire zekât dağıtma zamanını haber verilışı”** veya **“Mahpusa hapsinin bittiğini müjdeleniş”** gibi sevinç ve mutluluk kaynağıdır. Hatta daha da fazlasıdır. **“Günahkârların”** cehenneme doğru yollandığı, bütün çarelerin tükendiği, günahların hesabının verilme vaktinin geldiği bir zamanda **“Şefaât zamanını”** müjdeleyen **“Fahri âlemden gelip onlara ulaşan kokuyu”** hissettikleri anın sevinci gibidir. Yusuf’un hasretiyle ağlamaktan gözlerini kaybeden Hazreti Yakup’un “Yusuf’un kokusunu taşıyan gömleği” kendisine yaklaştığında, o kokuyu duyup da gömleği gözlerine sürdüğünde “Gözlerinin açılışı” gibidir.

Susuzluk veya hasret çekmek insanoğlunun fıtratından getirdiği bir duygudur.

Bu duygunun adını bilemez. Çaresini hiç bilemez. Nereden geldiğini, nasıl biteceğini, nasıl sükûna kavuşacağını da bilemez. Bu duygunun verdiği acıyı nasıl dindireceği, neyin çare olacağı, nasıl kurtulacağı hakkında da genellikle hiçbir fikri yoktur. Bununla beraber bu duyguyu hissetmeyen, yaşamayan, acısıyla gözyaşı dökmeyen de yoktur.

Herkes kendince bir ad, kendince bir çare bulur.

Duyularını en kesif şekilde yaşayanlar şairler olduğu için en çok şairler uğraşmıştır bununla. Kimi “yalnızlık” der, kimi “can sıkıntısı”. Bazısı için “aşkın hüsrandır”, diğer bazıları için “hayatın ağır yükünün omuzlarını çökertmesidir” Mesela, biri “içinde uluyan bir çakaldan” bahseder. Bir başkası “sürekli kıpırdayan bir şeytan” gibi görür. Bazıları bu acının şiddetinden canına kıyar. Birçoğu “beyninde kıpırdayan kurtçuğu uyutmak” için aklını uyuşturmayı çare gibi görür. Kimi melâmet tacını giyer, kimi ar u namus şişesini taşın çalar. Büyük bir çoğunluk bir faniye duyduğu meyl bu zanneder de “aşk” der sözün gelimi. Bir bakıma hepsi aynı dertten muzdarip hepsi aynı hasretin pençesinde biçaredir. Amma adını bilemediklerinden başka adlar takmışlardır.

İnsanoğlu ne kadar mutlu, mesrur, kadir, nimetlere gark olursa olsun içinde hep bir eksiklik duygusu ile yaşar. Neyi arzu etmiş ve neye sahip olmuşsa olsun gönlünün ücra köşesinde bir yerde mahiyetini bilemediği bir noksanlık hisseder. Eğer bu dünya hayatından gelen bir hayal kırıklığı yaşarsa o duygusuyla birleşir toplu hâlde hücum eder insan ruhuna. Böylece birçok acı, asıl acıyı ya tetikler, ya körükler, ya uykudan uyandırır, ya ikiye katlar, şiddetlendirir. Asıl acı fıtratından getirdiği “hasret” duygusudur.

“Mesnevinin ilk mısraı “dinle neyden nelerden hikâyet etmekte / ayrılıklardan şikâyet etmekte” şeklinde başlar. İlk on sekiz beyit “ney” ve “insan” arasındaki benzerliği simgesel bir dille anlatır. İnsan ve ney “ayrılıklardan” şikâyet eden, acıklı sesler çıkaran, acıları terennüm eden iki varlıktır. Bunun temel sebebi her ikisinin de ana yurdundan kopup gurbete düşmüş olmalarıdır. İnsan bu dünyaya ait değildir.

Bu yüzden içinde, gönlünün ücra köşelerinden bir yerde ana yurdunun özlemini taşır. Oradan gelmiştir. Oraya dönecektir. Hayat bu dönüşün yolculuğundan ibarettir. Yolculuk ne kadar sürerse sürsün, hangi şartlarda olursa olsun nihayeti oraya dönüştür. Bu yüzden insan bilincinde olmasa da hep o dönüşün hasretinde, hep o hasretin acısındadır.

Eğer anlam arayışına çıkmaz, sorup soruşturamaz, merak etmez, hayret etmez de “eve dönüşü” unutursa, sokakta arkadaşlarıyla oyuna dalıp eve gitmeyi unutan çocuk gibi misketlerinin derdine düşer. O eksiklik duygusunu misket toplamakla gidereceğini zanneder. Artık o sahil hasret duygusu “bozunmuş” bu dünyaya ait şeylere yönelmiş, başkalaşım geçirmiştir. Hırs, açgözlülük, mal toplama tutkusu, yetinme duygusunun kaybı gibi eve dönüşü zorlaştıran, asıl vatana ulaşmayı engelleyen bir başka duyguya dönüşmüştür. Belki üstünü başını kirlettiği için annesinden işiteceği azardan korkan çocuğun eve gitmekten içtinap etmesine benzer bir karşı duruşa duçar olacaktır. Ama ne yaparsa yapsın çare yoktur. Dönüş onadır, gidiş orayadır.

Yapılması gereken tek şey suya kerpiç atmaktır.

Önce suya hasret çektiğinin yani “aslında ne istediğinin” farkına varmalıdır. Sonra o suya ulaşmasına engel olan yüksek duvarların. Eğer susamışken susuzluğunu giderecek başka şeylerin peşine düşerse sudan gittikçe daha çok uzaklaşacaktır. Eğer suya ulaşmasını engelleyen yüksek duvarların farkına varmazsa engeli aşmak için ne yapması gerektiğini, nasıl bir çaba harcaması gerektiğini bilemeyecektir. Bunlardan sonra sıra suya kerpiç parçaları atmaya gelir.

Her parçayı atınca suyun sesi gelir insanın kulağına. Adeta sevgilinin seslenişi gibi o sesi dinlemenin lezzetine kaptırsa insan kendini hem suyu daha çok özleyecek hem suyu özlemenin tarif edilemez hazzına erecektir.

Su insanın dönüşü olan ana yurdudur.

Duvar ise insanın benliğidir.

Atılan her kerpiç parçası benliğiyle yaptığı savaştan kazandığı küçük zaferlerdir. Bu küçük zaferler ödüksüz kalmaz. Sudan bir karşılık gelir, suyun kendisine ulaşamasa da sesini duyar insan.

Kazancı bununla sınırlı da değildir.

“Koparıp temiz suya, attığı her kerpiç parçasında, eksilir, iyi olur alçaldıkça azaldıkça çevresindeki yüksek duvar”

Mehmet Sait Karaçorlu



Hilal ve Salip

Büyük Osmanlı Devletinin son yüzyılı zeval yüzyılıdır. Bu zevalin hakiki sebebi bellidir: fena kanunu; dünyayı ve içindeki her şeyi yoktan var eden, dünyadaki her şeyi fani sıfatında yaratmıştır. Zahiri sebeplerin önde geleni de elbette iç sebepler diyebileceğimiz yönetim zaflarıydı. Bir de dış sebepler vardı: adeta bütün dünya, en azından uzak – yakın bütün komşuları Osmanlı'yı yıkıp yok etmek için el birliği etmiş; içerdeki bir yığın şer odağı da bu büyük yıkıma katılmış, bilerek veya bilmeyerek yardım etmiş, destek olmuştu.

Osmanlıdan çok önce, en az üç yüzyıl önce başlayan, Salip'in Hilal'i yok etme saplantısını gerçekleştirmek için geliştirdiği son strateji, uzun çabalardan sonra bu son yüzyılda meyvelerini verdi, sonunda maksadına ulaştı. Bu strateji temelde çok basitti: böl ve yok et. O zamana kadar Osmanlı şemsiyesi altında kardeşçe, barış içinde, mutlu, müreffeh ve medeni yaşayan bir yığın kavme görünüşte bağımsızlık, gerçekte isyan sevdası aşılandı ve maddi yardımlarla da desteklendi. Onlarca kavim ayaklandı, başkaldırdı, yıllar süren kanlı kardeş kavgalarını göze aldı, uyguladı ve birer ikişer ana gövdeden koparak kendi hayatını yaşama yolunu seçti. Milyonlar katledildi, göçe zorlandı, göç yollarında telef oldu. Merkezi otoriteyi hedef alıyor gibi görünen bu isyan gerçekte barışa, kardeşliğe, refaha ve medeniyete karşıydı.

Tabii burada kavimleri bütün olarak görüp suçlamak doğru değil. Kavimler ve milletler, kavim ve millet olarak karar verip savaşmazlar; onlara kalsa zaten hiç savaşmazlar. Onları biri birine kırdıran yönetimleridir. Bu defa milletlerin kendi yönetimlerinin ötesinde o zamanın "büyük devletler" i sayılan yönetimler bu savaşı kışkırtmış, Balkan ülkeleri biri birini kırarken kenardan seyretmiş, isyancılara el altından lojistik destek sağlamaya devam etmişti. Çok basit ama ibret verici bir örnek: bizim ders kitaplarımızda bile hâlâ büyük bir şair diye tanıtılan İngiliz Lord Byron; Lord'luğu da, şairliği de bir yana bırakmış, kalkıp Yunanistan'a gelmiş, kendini Yunanlıları Türk düşmanlığı konusunda eğitime idealine adanmıştı. İngiltere ile Rusya bir yandan biri biriyle savaşır, her fırsatta biri birine çelme takarken Balkan kavimlerini Osmanlıya karşı isyana yönlendirme ve destekleme konusunda tam bir işbirliği sergiledi. Önce Rusya sonra diğer Avrupa ülkeleriyle birlikte İngiltere, zamanı gelince, Osmanlı'nın bu iç isyanlar ve

kargaşalarla iyice zayıfladığına karar verince doğrudan saldırıya geçti.

Büyük Selçuklu Devletinin küçülüp Anadolu Selçuklu Devletine dönüşmesinden sonra Anadolu'daki Türk-İslâm varlığının gittikçe güç kaybederek müstakil beylikler haline geldiğini görürüz. Bunlardan biri olan Osmanlı Beyliği hızla gelişerek diğerlerini yavaş yavaş bünyesine katar ve Osmanlı Devleti haline gelir. Anadolu kendisine dar gelmeye başlayınca da Rumeli'ne, yani Avrupa yakasına geçer. Bu geçiş, Devletin kuruluşundan (1299) yaklaşık 50 yıl sonra, Süleyman Paşa yönetimindeki bir birliğin sallarla Çanakkale boğazını geçerek karşı kıyıdaki Cimpe kalesine yerleşmeleriyle başlar.

Osmanlı'dan çok önce başlayan Haçlı Seferlerini Selçuklular karşıladı, hedefine ulaşmasına izin vermedi. Ancak bu hayâsız akınların, kaynağı kurutulmadıkça asla sona ermeyeceğini Osmanlı çok iyi biliyordu. Rumeli'ne geçiş de dâhil Osmanlı'nın Avrupa'da ilerleyişi işte bu bilinçle savunma maksadıyla olmuştur. Yoksa ne Osmanlı ne de başka herhangi bir İslâm Devleti hiçbir zaman istilacı veya emperyalist yani sömürücü olmamıştır. Hiçbir kavme ve millete ne zulüm, ne soykırım ne de asimilasyon uygulamamıştır.

Nitekim bu geçişten kısa bir süre sonra (1364) Macar, Sırp, Eflak ve Bosnalı askerlerden oluşan 60 bin kişilik bir Haçlı Ordusu Osmanlı'ya karşı harekete geçmiş, ancak Meriç nehri kıyısında Hacı İlbey komutasındaki sayısı 12 binden fazla olmayan bir Türk birliği tarafından dağıtılmıştı. Tarihe Sırpsındığı adıyla geçen bu çarpışma Osmanlı'nın Haçlılarla ilk karşılaşmasıydı.

Bu tarihten sonra da Haç ile Hilal defalarca karşı karşıya geldi. Haç, Viyana'ya kadar Osmanlı'yı durdurmayı başaramadı.

Büyük Osmanlı Devletinin büyüklüğünün, özellikle her yönde ilerleme, yerleşme ve uzun süre kalma başarısının üç temel dayanağı vardır: Askeri, siyasi ve kültürel üstünlük. Askeri ve siyasi üstünlüğün kaynakları bellidir: sağlam bir eğitim ve sağlam bir liyakat sistemi üzerine kurulu hiyerarşik bir devlet yapısı. Kültürel üstünlüğün kaynağı ise sadece "kendi olmak" tan ibarettir. Osmanlı, doğru olduğu için, adil olduğu için ve merhametli olduğu için başarılı olmuş, kendini sevdirmiş, saydırmıştır. Cesaret, cömertlik, sözünde durma, emanete riayet, hakka riayet, ırz ve namusa riayet gibi güzel ahlâk özellikleri, yönetim kademesine mahsus değildi, Osmanlı ahalisi de aynı özelliklere sahipti. Burada menfi bakışın hemen "hepsi mi ?" diye sorması tabiidir. Ama bu sorunun cevabı da tabiidir: elbette hepsi değil; her toplulukta her türlü insan bulunur, bulunabilir. Osmanlı'nın özelliği, ezici çoğunluğun bu iyi ahlâka sahip olmasıdır. Bu sayede geniş insan topluluklarının, çeşitli kavimlerin ve milletlerin gönüllerini kazanarak kendine katmayı başarmıştır.

Öte yandan, yukarıda iç sebepler ve yönetim zaafı şeklinde özetlenen çöküş sebeplerinin de temelinde bu ahlâk kavramıyla açıklanması mümkündür. Osmanlı, ahalisi ve yönetimiyle kendini Osmanlı eden güzel ahlâk tan uzaklaştıkça gerilemiş ve sonunda batmıştır.

Arnavutlar

Balkanların mozaik etnografyasında da bu güzel ahlâk etkili oldu: milletler kitleler halinde Osmanlı kimliğine geçerken, Boşnakların ve Arnavutların tamamına yakını Müslüman oldu.

Tarihleri boyunca Sırplarla Yunanlılar arasında sıkışıp kalmış bir milleti Arnavutlar. Makedonyalılar ve Karadağlılarla da araları pek iyi değildi. Aslında bu coğrafyada hiçbir kavmin diğerleriyle arası iyi değildi. Feodal sistemin üzerine kurulmuş olan Hıristiyanlık, kavimler arasındaki süregelen hoşnutsuzlukları gidermek şöyle dursun, adeta körüklüyor, Kilisenin menfaatleri neyi gerektiriyorsa o yönde bir tutum izliyor, barış, kardeşlik, hoşgörü gibi kavramlara ilgi göstermiyordu. Zaten Müslümanlığın hızlı yayılmasının bir sebebi de buydu. İslâm üst tabakayı, yani feodal aristokrasi ile kiliseyi de ne kadar korkutuyor, kızdırıyor, adeta kudurtuyorsa; halk üzerinde ne kadar olumlu etkiler yapıyordu.

Osmanlı'nın Dalmaçya'ya yani Adriyatik kıyılarına ulaşmasıyla hızla gelişmeye başlayan Türk – Arnavut dostluğu iki milleti adeta kaynaştırdı. Arnavut ciğeri, Arnavut kaldırımı, Arnavut böreği, Arnavut biberi, Elbasan tava, Arnavut damarı, Arnavut inadı gibi günlük hayatımıza işlemiş terim ve deyimlerin ötesinde Arnavut kökenli birçok asker, ilim ve devlet adamı tarihimizde önemli roller üstlenmiştir. Başta İstiklâl Marşımızın ölümsüz şairi merhum Mehmet Akif Ersoy, dilimize emsalsiz lügatler ve edebî eserler kazandırmış olan Şemsettin Sami, Budin Beylerbeyi Arnavut Abdurrahman Abdi Paşa (1616-1686), Mimar Koca Asım Ağa (ö: 1659), Sadrazam Kara Ahmed Paşa (ö: 1555) ve daha niceleri.

Osmanlı, özellikle payitahta nisbeten uzak bölgelerde bir âyan sistemi geliştirmişti [1]. Bir bölgenin ileri gelenlerinden, liyakati isbatlanmış, güvenilir kişiler o bölgenin yönetimine getiriliyor, Merkez adına bölgeyi yönetme yetkisi ve sorumluluğu veriliyordu. Bunların bölgenin özelliklerini iyi bilmesi, merkezden gönderilenlere göre daha başarılı yöneticiler olmalarını sağlıyordu.

Arnavutluk âyan'larının ilk akla geleni Tepedelenli Ali'dir (1740-1822). Başlangıçta basit bir çete reisi iken bir isyanın bastırılmasına katkıda bulunmakla Osmanlı'nın dikkatini çekmeyi başarır. Yunan çetelerine karşı başarılı çalışmalar yapmakla da İstanbul'dan resmen destek görmeye başlar ve Vezir (paşa) rütbesine kadar yükselir, Yanya valisi olur. Ama bunlarla gözü doymaz Ali'nin; memur olmak ona yetmez, İstanbul'un onayını almadan vali atamaları falan yapmaya başlar. Oysa İstanbul'un böyle efelenmelere tahammülü yoktur, azledilir. Ali, doğal olarak bu kararı tanımaz; üstelik isyan halindeki Yunan ve diğer Balkan çeteleriyle işbirliği yapmaya, hattâ Avrupa Devletleriyle özel görüşmeler yapmaya başlar. Ne var ki İstanbul'un da bu tür olaylara doğal tepkisi bellidir: Ali, gönderilen Serasker Hurşit paşa komutasındaki kuvvetlere fazla direnemez ve her hain gibi ihanetinin cezasını canıyla öder.

Hain, düşman demektir; Tepedelenli'nin çeşitli yollardan elde ettiği servet (meşhur Kaşıkçı Elmas'ı da bu servete dâhildir) ve özellikle topraklar kamu malı olmuştur. Kısa bir süre sonra bu emlâkin bir kısmı başka bir Arnavut yöneticiye, Çam taifesinden Dinozade Zeynel Abidin oğlu Ahmet Bey'e aktarılır.

Arnavutluğun güneyiyle kuzeyi arasında etnik bakımdan bazı küçük farklar vardır. Cameria (Çamerya okunur) ismindeki güney bölgesinde yaşayanlara Çam ahalisi, Çam Taifesi veya kısaca Çamlar denmiştir. Burası oran bakımından Müslüman nüfusun en yoğun olduğu bölgedir. Adı geçen Dinozade Ahmet Bey bu bölgedendir ve Yunan hududunda o günlerde bölgenin merkezi konumundaki Yanya Vilayetine bağlı olan Preveze şehrinde yaşamaktadır.

Devlet Hizmeti

Ahmet Bey'in iki oğlu Veysel ve Abidin temel eğitimlerini memleketlerinde tamamladıktan sonra İstanbul'a gelip Devlet hizmetine girerler. İkisi de devrin şartları ve babalarının konumu gereği çok iyi eğitim görmüştür. Klasik Osmanlı eğitiminin ötesinde komşu ülkelerin dilleriyle beraber birçok dil bilirler ve Avrupa bilimlerine aşinalıkları vardır.

Veysel (Ö: 1903) Kapıkulu (Askeriye) sınıfına girerken, Abidin Silahşor rütbesiyle Saray Muhafız birliğine katılır. Sultan Abdülaziz'in hain bir suikast ile tahttan indirilmesi ve arkasından alçakça şehit edilmesinden sonra Saray'ın korunması güçlendirilmiş, görevliler titizlikle seçilmeye başlanmıştır. Yaşanan tecrübelerle bu göreve Arnavutların tercihen alınmaları gibi bir gelenek oluşmuştur. Silahşor, saray muhafızlığının ilk basamağına verilen bir rütbedir. Abidin daha sonra mülkiye sınıfına intisab eder.

İki kardeş de görevlerini hakkıyla yaparak kendilerini sevdireler ve terfi basamaklarını hızla tırmanarak en yüksek rütbe olan Paşa rütbesine kadar yükselirler.

Veysel Paşa hakkında fazla bilgimiz yok ne yazık ki. Abidin Paşa hakkında bildiklerimiz biraz fazla olsa da aslında o da pek yeterli değil. Onun hakkındaki bildiklerimizin çoğu da, ünlü Mesnevi Şerhi'nde özetlediği kısa hayat hikâyesinden pek fazla değil.

Huduttan Hududa

Abidin Paşa Miladi 5 Nisan 1843 (Hicri 5 Rebiyülevvel 1259) tarihinde Preveze şehrinde dünyaya gelir. Başta Türkçe, Arnavutça ve Yunanca olmak üzere birçok dil; Arapça, Farsça, Latince, Fransızca ve İtalyanca da bilmektedir. Yunancayı bu dilde şiir yazacak kadar iyi bilmektedir. Şiirleri İstanbul, Atina ve Paris'te yayınlanmış; Paris'teki bazı bilimsel kuruluşlarca beğenilmiş, övülmüştür.

Mülkiye sınıfının hemen her kademesinde görevler alır ve başarılı hizmetler verir. İlk görevi doğduğu şehrin mutasarrıf muavinliği ve merkez ilçe kaymakamlığıdır. Bir süre mutasarrıf görevine vekâlet de ettikten sonra derecesi yükseltilerek gene Yanya dâhilindeki Narda ilçesinin kaymakamlığına nakledilir.

Bir bakıma staj anlamına gelen kendi memleketindeki bu görevlerle beraber Abidin için hayat bir koşuşturmalar seli haline gelecektir:

- Terfian İzmir Temyiz Meclisi ikinci başkanlığı,
- Bir süre sonra da olağanüstü olarak teşkil edilen Komisyon başkanlığı
- Bu komisyonun kaldırılması üzerine Erbaa (Tokat'ın ilçesi) kaymakamlığı,
- Tekfur Dağı (Tekirdağ'ın eski adı) kaymakamlığı
- Varna (Bulgaristan'da) mutasarrıflığı,
- Mütamayiz rütbesiyle Sofya (Bulgaristan'da) mutasarrıflığı [2],
- Sofya'dan birinci derece ikinci sınıf rütbesiyle Borsa komiserliğine nakil; beş yıldan birkaç ay fazla bu görevde kaldı.
- Bu görevdeyken devlet borçları, borsa işlemleri ve mali meseleler hakkında kaleme aldığı kitap Maarif Bakanlığının izniyle basıldı ve yayımlandı.
- Yine bu süre içinde Başbakanlıkta birçok mühim komisyonlarda bulundu.
- Meclis üyelerinin halk tarafından birinci ve ikinci derecede seçimlerine dair yapılacak yönetmeliğin ön çalışmasını düzenledi.
- Rusya muharebesi sonlarına doğru (1878) Borsa komiserliği görevi üzerinde kalmak üzere Epir sınırlarının tesbiti için Yanya' da Arnavutluk ileri gelenleriyle oluşturulan olağanüstü komisyon başkanlığı
- Birinci derece rütbesiyle tayin olduğu bu görevi yapmaktayken bu vazife de üzerinde kalmak üzere Yenişehir mutasarrıflığı
- Mart 1879'da gene Yunanistan sınır anlaşmazlıklarının çözümü için kurulan komisyonun başkanlığı

Devrin olayları göz önüne alındığında bütün bu görevlerin hep zor görevler, görev yerlerinin de hep problemlili ve kritik yerler olduğu görülecektir. Buralar genellikle hudut bölgeleridir ve etnik grupların isyana sürüklendiği yerler, yani hükümetin başını en çok ağrıtan bölgelerdir.

Borsa Komiserliği ve borsa nizamnamesinin hazırlanması da gene hem sıkıntılı, hem de Osmanlı için yeni bir konu olduğundan kotarılması zor bir meseleydi. Mali bakımdan da batağın içine çekilmiş olan ülke yönetimi dış borçlarını ödeyebilmek için (gene batılıların ve içerdeki şer odaklarının yönlendirmesiyle) iç borçlanmaya yani devlet tahvilleri çıkararak kendi vatandaşına borçlanmaya, daha doğrusu dilenmeye başlamıştı. Daha düne kadar dünyanın her yerindeki muhtaçlara yardım dağıtan bir devlet için çok utanç verici bir durumdu bu. Ama mesele bu değil; tahvil, hisse senedi, bono ve sonuçta borsa gibi ülke için tamamen yeni konular için yasal düzenlemeler yapılması idi ki, Abidin Paşa kendisine verilen diğer görevler bunu da yüzünün akıyla başarmıştı.

Yunan sınır komisyonundan telgraf emriyle İstanbul'a çağrılıp Doğu Anadolu ıslahatı için, Mamuretülaziz

(Elazığ) ve Diyarbakır'a gönderildi. Bu bölgede Türk olmayan nüfusun yoğunluğu iddiaları ve buna dayalı bazı azınlık talepleri, daha doğrusu azınlıklar adına büyük devletlerin talepleri vardı. Abidin Paşa batılı gözlemcileri de kattığı bir sayım yaptırarak nüfus bilgilerinin hiç de iddia edildiği gibi olmadığını ispatlayınca felaket borazancıları seslerini kısmak zorunda kaldılar. Ayrıca buradaki bu çok kısa görevi esnasında bir dizi hizmette bulundu: Belediye zabıta görevlilerine üniforma giydirirken bu alandaki kargaşayı giderdi, bir de şehir polis teşkilatı kurdu. Köylülerin güvenliğini sağladı, ödenmemiş maaşları ödetti.

Birinci Sivas Valiliği (1879-1880)

Bir müddet sonra Elazığ-Diyarbakır Islahat Komisyonu Başkanlığı üzerinde kalmak üzere Rumeli beylerbeyi rütbesiyle Sivas komiserliği ve Sivas valiliğine atandı. Burada da problemler aynıydı. İngiltere, Anadolu'nun belli başlı şehirlerine asker-konsoloslar tayin ederek bu ağın merkezini Anadolu Başkonsolosluğu adıyla Sivas'ta kurmuştu. Böylece doğuda Ermeni toplumu üzerinde bir etki alanı kurmuş olan Amerikalı misyonerlerden sonra İngiltere de Sivas yöresinde ağırlığını hissettiriyordu. Burada toplanan sözde verilerle abartılmış Ermeni nüfusu bilgilerini öne sürerek Bâb-ı Ali'den taleplerde bulunmaya başlayınca Abidin Paşa buraya gönderilmişti. Ağustos 1879'da Sivas'a gelen Paşa, yerli gayri Müslimleri de görevlendirdiği komisyonlar, çalışma grupları kurarak, yabancı gözlemcileri de katarak durum tesbiti çalışmalarını hemen başlattı. İngiltere'nin Sivas'taki başkonsolosu Albay Wilson, paşanın gelişinden memnuniyetini bu ücra yerde, klasik edebiyat eğitimi görmüş kişilerin yapabileceği türden sohbetleri paşayla sürdürmenin kendisi için büyük bir nimet olduğunu söyleyerek ifade edecekti [3]. Diyarbakır'daki gibi burada da iddiaların asılsızlığı ispatlanınca baskı bir nebze olsun hafifletilmiş oldu. Bu görevinde de sürenin kısalığına ve ortamın karışıklığına rağmen halka hizmet etmeye devam etti. Rus mezaliminden kaçan Kafkas muhacirlerini iskân etti, yol inşaatlarını başlattı, Müslümanların eğitim koşullarını iyileştirdi, sokak lambaları diktirdi, haftalık bir gazetenin yayımlanmasını sağladı. Vergi ve hukuk reformu programları hazırladı.

Sivas'ta altı ay kadar kaldıktan sonra Mart 1880'de Selanik valiliğine tayin edildi.

Sadrazamlığa tayini çıkmak, o günlerin tabiriyle mühür kendisine verilmek üzereyken yeterince yaşlı olmadığı (o günlerde 37 yaşında) gerekçesiyle vazgeçildi ve Vezir rütbesiyle Hariciye Nezaretine (Dışişleri bakanlığı) getirildi.

Sadece üç ay süren bakanlık görevinden sonra, bakanlar kurulunun bazı üyelerinin değiştirilmesi sırasında bakanlıktan ayrılarak birinci dereceden rütbesi ve Mecîdî nişanıyla taltif edilerek Adana valiliğine tayin edildi.

Adana Valiliği (1880-1885)

Bir karış bile toprak satamam. Çünkü o bana değil, halkıma aittir. (...) Yahudiler milyonlarını saklasınlar. Devletim parçalanınca belki de Filistin'i tek kuruş ödemedem elde edeceklerdir. Fakat ancak kadavramız parçalara ayrılabilir. Vücudumuzun canlı canlı kesilip biçilmesine razı olamam.

Siyonizm'in kurucusu olarak bilinen Theodor Herzl'in hatıratından alınan bu sözler, Osmanlı'nın dış borçlarının ödenmesi karşılığında Yahudi yerleşim alanları oluşturmak üzere Filistin'den toprak verilmesi yolundaki teklife devrin Osmanlı Padişahının verdiği cevaptır [4]. Bilindiği gibi, toprağı toptan satın alma işi başarılamayınca bireysel düzeye indirilmiş ve Filistin halkından parçalar halinde satın alınan topraklar Yahudi göçmenlere verilerek bir ülke kurma yoluna gidilmiştir.

Bu toprak satın alma işi Filistin ile sınırlı değildi. Bir dönem Ermeniler de Çukurova başta olmak üzere Anadolu'nun çeşitli yerlerinden toprak satın almaya başlamışlardı. Bunların da arkalarında büyük devletler vardı. Çünkü gerekli parayı yabancı bankalardan borçlanarak temin ediyorlardı. İşte Abidin Paşa'nın Adana Valiliğine tayini tam da bu döneme rastlar ve o da çok miktarda toprak satın almıştır. Bu Padişahın, Ermeni oyununa karşı aldığı bir önlemdir. Güvendiği Abidin Paşayı bu işle görevlendirmiş, karşı tarafın müşteri olduğu veya olma ihtimali olan her araziye daha fazlasını vererek satın aldırıştır. Bunu resmi kanaldan yapamazdı, çünkü büyük devletlerle zaten bir yığın pürüzlü mesele vardı ve onların yapılan her işten haberleri oluyor,

her olayı anlaşmazlık vesilesi yapıyorlardı. Abidin Paşanın bu arazi alışlarını kişisel mal hırsıyla açıklamaya kalkanlar, hain planları bu yüzden bozulanlar ve onların irsî veya fikrî varislerinden başkası olamaz. Abidin Paşa'nın görev yaptığı diğer yerlerde neden tek karışık toprağı olmadığı sorusunun başka cevabı yoktur.

1880 - 1885 yılları arasında Adana Valiliğinde bulunan Abidin Paşa, unutulması imkânsız izler bıraktı. O zamana kadar bataklıklarla kaplı, sivrisinek ve sıtma yatağı olan Seyhan ve Ceyhan Nehirlerinin havzalarının ıslah çalışmalarını başlattı ve başardı. Bir yandan bataklıklar kurutulmuş tarıma elverişli alanlara dönüştürülürken, bir yandan da sulama kanalları oluşturularak daha verimli tarım yapma imkânları geliştirildi. Tabii bataklıkların çevreye ve insan sağlığına verdiği zararların önlenmiş olması da ayrı bir artı değerdi. Avrupa'dan tarım makineleri getirtilip Çukurova'da Avrupa tarzında makineli tarımı başlatan da Abidin Paşa'dır.

Adana ve Ankara'da Abidin Paşa semtleri vardır. Bunlar, bir caddeye teberrüken bir valinin isminin verilmesi gibi basit bir şehir meclisi tasarrufu değil; Abidin Paşa'nın modern anlamda gerçekleştirdiğı şehircilik faaliyetlerinin sonucudur. Önce şehre yakın boş bir hazine arazisi iskâna açılmış, sonra bilimsel anlamda şehir projeleri çizilmiş, alt yapısı oluşturulduktan sonra halka tahsis edilmeye başlanmıştır.

Adana saat kulesi de Abidin Paşa'nın Adana'ya bıraktığı hatıralardan biridir. Tarihi Ulu Cami Külliyesi içinde, kesme taştan, kareye yakın dikdörtgen kesitli, 32 m. yükseklikteki bu saat kulesi 1882 yılında Abidin Paşa tarafından yaptırılmıştır. Adanalıların Büyük Saat dedikleri bu yapı sadece saat değil, Saathane'dir. O zamanlar memleket saat ayarı, radyo, televizyon, bilgisayar gibi saatlerin ayarlanabileceğı merkezler yoktu ve akşam ezanının daima saat 12'de okunması esasına dayanan ezanî saat uygulaması vardı. Bunun için de birilerinin her gün akşam ezanının kaç dakika erken veya geç okunacağını hesaplaması ve halka bildirmesi gerekiyordu. Bu işin uzmanlarına muvakkit, çalıştıkları yere de muvakkithane denirdi. İşte Adana'da ve o dönemde daha pek çok şehrimizde saat kulelerinin yapılış amaçlarından biri de bu muvakkithane ihtiyacını karşılamaktı.

Devrin şairlerinden Fani Efendi bu saathane için şöyle bir kıta ile tarih düşürmüş:

Bir muazzamdır eserdir ki, misli yok naziri yok

Zahiren saat çalar, manen hükümet seslenir

Ol cenabı Abidine eyler dua

Çünkü andan ruz-u şeb vakt-i ibadet seslenir

Taşköprü başındaki Askeri İdadi binası da (sonra erkek, daha da sonra kız lisesi) Abidin Paşa'nın Adana'ya bıraktığı hatıralardan biridir. Burası Adana'da Avrupai tarzda eğitim veren ilk kurum olarak açılmıştır. Önceki valilerden şair Ziya Paşa'nın türbesinin yapılması da küçük gibi görünse de önemli bir hizmettir.

İç Anadolu şehirlerini Niğde yönünden Mersin'e bağlayan Tarsus Adana Kozan şosesi de Abidin Paşa'nın Adana valiliğı esnasında yapılmış ve hizmete açılmıştır.

Ankara Valiliğı (1885-1892)

Abidin Paşa 1884'de bir yıl süreyle ikinci defa Sivas valiliğı yaptıktan sonra Ankara'ya tayin edildi.

O zamanlar 30 bin nüfuslu küçük bir kasaba olan Ankara da Abidin Paşanın şehirciliğinden ve hizmet aşkıdan nasibini almıştır. O zamana kadar yükseklik sebebiyle su verilemeyen Kale civarındaki semtlere Elmadağ ve Hanım Pınarı sularının getirilmesi, toprak künkler yerine pik borularla şehre dağıtılması, çeşmeler yapılması, şehrin etrafına yollar açılması; kurulan itfaiye teşkilatı, yapılan hastane, ambarlar, açılan okullar; Abidin Paşa'nın Ankara'ya yaptığı hizmetlerin ön sıralarında yer alır.

1892'de demiryolu Ankara'ya ulaştığında Ankara Valisi Abidin Paşadır. Onun Ankara yönünden yaptığı yardım ve destekle demiryolunun Ankara'ya ulaşması hız kazanmıştır. Atla, arabayla veya kervanla en az bir hafta süren İstanbul yolu hem bir güne inmiş, yani kısalmış, hem de rahat ve güvenli hale gelmiştir. Böylece İstanbul'la iç Anadolu'nun bağlantısı da Ankara üzerinden sağlanır olmuştu. İstasyonla bu günkü adıyla Ulus

Meydanı arasındaki dümdüz geniş cadde (Cumhuriyet Caddesi) de bu dönemde açılmıştır.

Abidin Paşa'nın Ankara'ya yaptığı hizmetlerden biri de Abidin Paşa semtidir. Aynen Adana'daki adaşı gibi bu semt de Vali'nin gayretleriyle önce altyapısının sonra binaların yapıldığı, son derece düzgün planı olan bir semttir. Binalar biri birinin güneşine ve rüzgârına engel olmayacak şekilde yerleştirilmiş, sokaklar ve caddeler muntazam bir şekilde tasarlanmıştır. Binaların gelişigüzel yapılmasına izin verilmemiş, asgari standartlara sahip olma şartı getirilmiştir. Abidin Paşa bununla da kalmamış, eski-yeni bütün binalara "kenifhane" yani tuvalet bulundurma mecburiyeti getirmiştir. Abidin Paşa semti o dönemin modern şehircilik anlayışıyla oluşturulmuş nadir mekânlarından biridir.

Bazı tüketim mallarının alışveriş merkezleri olan Kapan Han, Tuz Hanı, Piriç Hanı ve konaklama maksadıyla kullanılan diğer hanlar, hızla büyüyen şehrin konaklama ihtiyacını karşılamaktan uzaktı, trenin gelmesiyle bu ihtiyacın hızla büyüyeceği belliydi. Bu sebeple vilâyetçe, daha tren Ankara'ya ulaşmadan o günün şartlarında modern bir han yapılmış ve emsalleri gibi ahşap değil kârgir bir bina olduğundan Taşhan adı verilmiş, bu günkü Ulus Meydanına da Taşhan Meydanı denmişti. Bina uzun yıllar yolcu konaklama tesisi olarak hizmet verdikten sonra İstiklâl Savaşı esnasında yaralıların tedavi edildiği bir hastane olarak kullanıldı. Daha sonra uzun süre İstanbul'dan ve Anadolu'dan gelen milletvekillerini ağırlayan Taşhan, 150-200 yatak kapasitesiyle, kaloriferi, banyo tesisatı ve telefonu o günlerin en kaliteli konaklama yeri, yani oteli idi. Bu dönemde bir kısmı bir Rus'a verilerek meyhane haline getirilen bina, o zamanki Büyük Millet Meclisi binasının karşısına Ankara Palas'ın açılmasıyla önemini kaybetmiş, 1936'da yıkılarak yerine Sümerbank binası yapılmıştır.

Eski Telgrafhane binası da Abidin Paşa zamanında inşa edilmiş ve Kurtuluş Savaşı sırasında civar vilayetlerle ve diğer bölgelerle iletişimi sağlayarak çok önemli bir rol oynamıştı.

Önceki vali Sırrı Paşa zamanında başlayan idadi inşaatını tamamlayıp açmak da 1887 yılında Abidin Paşaya nasip olur. Kesme taşla yapıldığı için halk arasında Taş Mektep diye anılan bu binanın resmi adı Mekteb-i Sultani idi. Bu gün Yüksek İhtisas Hastanesi'nin olduğu yerde bulunan, iki katlı, dikdörtgen planlı bu bina, Kurtuluş Savaşı yıllarında bir süre Milli Savunma Bakanlığı olarak kullanılmış, daha sonra Ankara Erkek Lisesi olmuştur.

1860 yılında Vali Konağı olarak yapılan Abidinpaşa Köşkü Ankara'nın halen korunan tarihi abidelerinden biridir. Rivayetlere göre Abidin Paşa, Vali Konağının yerine karar vermek için şehrin muhtelif yerlerine çığ et aştırır; bunlardan en geç bozulanın bulunduğu yeri seçer. Bu köşkün İstiklal Savaşımızın tarihinde önemli bir yeri vardır. İşgal kuvvetleri İstanbulu işgal ederken Harp Okuluna da el koymuş ve faaliyetine izin vermemişti. Buradan ve İstanbuldaki diğer askeri okullardan ayrılan öğrenciler yurt savunmasına katılmak için Ankara'ya geldiler. En basit ihtiyaçların bile sıkıntısının çekildiği, bir anlamda yokluklar savaşı olan bu savaş da en azından bu özelliğiyle Hilal'in Salip'e attığı en büyük tokatlardan biridir. Orduya subay yetiştirecek okul için uygun bir bina bulunamamış, Abidin Paşa Köşkünün bahçesine dermek çatma barakalar ve çadırlar kurularak köşk, Sınıf-ı Muhtelif Zabıt Namzetleri Talimgâhi adıyla muvazzaf ve yedek subay yetiştirmek üzere okul haline getirilmişti. Buradan mezun olan genç subaylar Sakarya Meydan Muharebesi ve Başkomutanlık Zaferi'ndeki üstün başarılar gösterdiler, Sakarya'da verdikleri aşırı zayıflatma tarihe isimlerini altın harflerle yazdırdılar.

Abidin Paşa Ankara'yı Adeta İstiklal Savaşına hazırlamış gibidir.

Akdeniz Adaları Genel Valiliği (1893- 1906)

1893'de Cezayir-i Bahr-i Sefid denilen Ege ve Akdeniz Adaları Genel Valiliğine atanan Abidin Paşa, idare merkezi olan Rodos'a giderek göreve başlar. Adalar da gerek coğrafi bakımdan gerekse o yılların olağanüstü şartları yüzünden idaresi en zor bölgelerden biridir. Gene kural değişmemiş, gene en zor görev Paşa'ya verilmiştir. Burada da başarılı çalışmalarını sürdürür, bir vali konağı yaptırır. Ailesini de buraya getirmiş ve bu zorlu görevde 13 yıl kalmıştır.

Bu 13 yılın sonunda gene bir komisyonun, Yemen Islahatı Komisyonunu başkanlığına tayin edildiyse de

hemen arkasından Sadrazamlık teklif edilmek üzere İstanbul'a çağrılmış, ancak bu hızlı ve stresli hayata kalbi daha fazla dayanamamış, 1906'da mabeynde geçirdiği bir kalp krizi sonucunda 63 yaşında vefat etmiştir.

Abidin Paşa ehl-i tarik olup, Merkez Efendi postnişini Şeyh Nurettin efendiye bağlı idi. Kabri Fatih Camii haziresinde, Gazi Osman Paşa türbesinin bitişiğindedir. Mütevazı, etrafı açık bir türbede kardeşi Veysel Paşa ile yan yana yatmaktadır. Allah Rahmet eylesin.

Sürgünler:

Abidin Paşa kendi hayat hikâyesinin son tarafında, babasının Konya'da kolera hastalığından vefat ettiğini bildirmekte, ama onun Konya'da bulunuş sebebi için "hasbel icab" demekle yetinmektedir. Dinozade Ahmet Bey'in Konya'ya sürgün edilmiş olduğuna dair bilgiler vardır. Buna göre İstanbul yönetimi onun Kavalalı Mehmet Ali ve Tepedelenli Ali Paşalar gibi Osmanlı'ya isyan etme ihtimalinden şüphelenerek bu sürgün cezasını uygulamıştır.

Aynı şekilde, Abidin Paşa'nın da Diyarbakır ve Sivas'taki faaliyetlerini kendi çıkarlarına aykırı bulan dâhili ve hârici şer güçlerin onun hakkında karalama kampanyaları geliştirerek Rodos'a sürgün edilmesini sağladıkları da ileri sürülmektedir.

Dönemin şartları göz önüne alındığında bu bilgiler pek de akla uzak değildir. Özellikle dış borçlar yüzünden Osmanlı üst yönetiminin İngiltere başta olmak üzere batılı devletlerin bazı taleplerini geri çeviremedikleri, kerhen de olsa yerine getirmek zorunda kaldıkları bilinen gerçeklerdir. Meselâ Sultan Abdülaziz'in, sabit ihanetleri sebebiyle defalarca azlettiği Mithat Paşayı Sadrazam, Hüseyin Avni Paşayı Serasker yapması başka türlü açıklanamamaktadır. Bedelini önce tahtı sonra da canıyla ödeyen padişahın bu atamaların getireceği sakıncaları hesap edememiş olması mümkün değildir. Buna göre nasıl bir baskı altında razı olduğunu tahmin etmek zor olmasa gerektir.

Gene de belgelenmesi çok zor, hatta imkânsız olan bu tür bilgilere ihtiyatla yaklaşmak gerekir.

Eserleri:

Birçok Doğu ve Batı diline vakıf olan Abidin Paşa bu dillerin edebiyatlarına da hâkimdi. Başarılı bir devlet adamı olmanın ötesinde başarılı bir kalem ehlidir, önemli yazılı eserler bırakmıştır:

- Tercüme ve şerh-i Mesnevî-i Şerîf. Abidin Paşa'nın şöhretini borçlu olduğu bu eser. Hz. Mevlâna'nın Mesnevisinin ilk cildinin tercümesi ve şerhidir. Mesnevi tercümeleri arasında önemli bir yeri olan eser altı cilttir. Birkaç kere basılmıştır.
- Tercüme ve Şerh-i Kasîde-i Bürde. İmam Bûsirî'nin meşhur kasidesinin tercüme ve şerhidir (İstanbul 1304, 1324).
- Âlem-i İslâmiyeti Müdafaa. Kırk sayfalık bu küçük eser; Mısır'da bir papaz tarafından neşredilen bir risaleye reddiyedir (İstanbul, 1315).
- Meâlî-i İslâmiye. İslamiyet'in üstünlüklerini anlatan bu kitap, 'hikmet' başlıklı küçük pasajlardan meydana gelmiştir. (İstanbul 1315).
- Saâdet-i Dünya. (Rodos 1894) İnsanın dünya saadetini nasıl elde edebileceğini anlatan "Ahlâk-ı Hamide ve Mebahis-i Hikemiye" kitabı.
- Türkçe Nahv-ı Arabî. Arapça Dilbilgisi Kitabı
- Konsolid İstikrâzât Abidin Paşa'nın Borsa Komiserliği esnasında yazdığı, borsa işlemleri nizamnamesi.

Vatanına Abidin Paşa kadar, hattâ ondan da fazla hizmet etmiş başka Paşalarımız, devlet adamlarımız vardır mutlaka. Onu bu gün tanıyor ve anıyor olmamızın ise çok özel bir sebebi var: Diğer eserlerinin ötesinde Mesnevi Tercüme ve Şerhi. Yukarıda aktarılmaya çalışılan yüksek tempolu ve sıkıntılı bir hayatın içinde nasıl fırsat ve vakit bulabildiğini bilemeyiz ama, Abidin Paşa bu zor işi de başararak bize büyük bir eser bırakmıştır.

Hiz. Mevlana'nın ünlü Mesnevisinin birinci cildini 6 cilt halinde tercüme ve şerh etmiş ve bunu bir yıl gibi çok kısa bir sürede (Adana 1884 – Sivas – 1885) tamamlamıştır. Vakit ve fırsat bulabilseydi, ömrü vefa etseydi belki diğer ciltlere de devam edecekti; bu haliyle de büyük ve önemli bir iş başarmıştır Abidin Paşa.

Zaman ve mekân sınırı tanımayan Mesnevi, Mevlana Celâleddin Rumi Hazretlerinin en çok bilinen ve okunan eseridir. Hiz. Mevlâna'nın ana dili Türkçe olmakla beraber Mesneviyi Farsça yazdığından bu dili bilmeyenler için birçok dile tercüme edilmiştir. Hiz. Mevlana diğer eserlerinin aksine Mesnevide olabileceği kadar basit, herkesin anlayabileceği bir ifade tarzı kullanmış olsa da, iyi ve doğru anlayabilmek için tercümeden ayrı şerhe de ihtiyaç duyulmuştur. Abidin Paşa'nın eserinden önce ve sonra pek çok tercüme ve şerh yazılmıştır, yazılacaktır. Abidin Paşa'nın şerhi ise hepsinin içinde mümtaz bir yere sahiptir.

Bu başarının kaynağını çeşitli dillere, özellikle Arapça ve Farsçaya hâkim olmasının yanı sıra Kur'an-ı Kerim'in meâl-i âlisine ve diğer İslamî ilimlere de hakkıyla vakıf oluşuyla açıklamak mümkündür. Fazladan ehl-i tarik oluşu da ona Hiz. Mevlana gibi bir tasavvuf kutbunun eserini lâyıkıyla anlama ve yorumlama melekesi bahşetmiş olmalıdır.

Sözü Mesnevi-i Şerif'e getirecek olursak; âcizane hissi-yatıma göre ruhaniyet ve akıl sahasında insanoğlunun kaleminden çıkan eserlerin hiç birinin Mesnevi-i Şerife benzemesi mümkün değildir. Mesnevi-i Şerifin anlamları toplayan her beyti bir büyük mülk sayılsa uygundur, münasıptır. Mesnevi-i Şerif, bir büyük hikmet nehridir. Dimağı fasid olmayanlara safadır, bir tatlı sudur. Dimağı bozulmuşlara acı ve ezadır.

İşte bu hissiyat üzerine ben acizin dünyada manen en birinci lezzet aldığı şey Kur'an-ı Azimüş-Şandan sonra Mesnevi-i Şerifi okumaktır. Ahiret için en büyük isteğim ve dualarımın biri Allah'ın lûtfu ile "Fahr-ı Âlem" (Âlemlerin övüncü) olan Muhammed Mustafa Aleyhi efdalu't-Tahiyya (Duaların en yücesi O'na olsun) efendimiz hazretlerinin şefaatine nail olabilmektir. Diğer de Mevlâna Celadeddin-i Rumi hazretlerinin yüce ruhlarıyla mülâki olabilmemdir.

Birinci ciltte yer alan önsözünde bu satırlarla başarısının ipuçlarını vermektedir; evet işin aslı muhabbettir. Bu başarının fiziki temellerini de şöyle açıklıyor:

Tercüme ve şerhine muvaffak olduğum bu cildi, kullanılmayan ve anlaşılmayacak kelimelerle boğmadım. Tam aksine, herkesin anlayabileceği berrak kelimeler olmasına dikkat ettim. Düşüncem, anlamı kapalı kelimeler bulmak değil, anlam aramaktı. Âcizane aklıma doğan anlamları bile mümkün olduğu kadar özetle yazmak istedim. Berrak ve kısa yazmak arzu ve emelim idiye de bu arzuma muvaffak olduğumu iddia edemem. Hem anlamlı hem açık ve kısa yazmak zor iştir.

Hikmet ve akıl sahibi bir yazar, ahabından birisine şu sözleri yazmıştı: "Ey dostum berrak ve kısa yazmak isti-yorum fakat vaktim dar olduğundan tafsilâtlı ve kapalı yazmaya mecburum."

İşte bu yazarın ifadesinden de anlaşılır ki tafsilâtlı ve kapalı yazmak için çokça vakit ve dikkat istemez. Çünkü kapalı ifadeler anlamdan uzak bile olsa yazar maksadının anlaşılmasını eserini okuyanın ilim ve zekâsının azlığına dayandırır. Kendi mânâsızlığını karanlık kelimeler içinde örtmeyi ve gizlemeyi başarıyorum diye düşünür. Kapalı ifadeli bir kitap okumakla hiçbir şey anlamayan da kendi ilim ve zekâsının yetersiz oluşundan gizlice şüphelenir. Okuduğu kitabı tenkid etmekten kaçınır. Bir daha eline almamaya zihnen karar verir. Fakat anlamadığını başkalarına anlatmamak için o kitabı övmeye mecbur olur.

Buradaki herkesin anlayabileceği nitelemesi tabii ki Paşa'nın yaşadığı çağ'a, yani bir asırdan daha öncesine aittir ve bugün için herkesin doğrudan anlaması mümkün değil. Ne var ki, bu durum esere başka bir özellik katar: bir asır önceki atalarımızın nasıl yaşadığı, nasıl konuştuğu ve en önemlisi nasıl düşündüğü konularında bize ipuçları verir. Neyse ki içimizde hâlâ, kimilerine göre bu modası geçmiş, kültürün neşvesini bize aktarabilecek donanımları olan uzmanlar var [5]. Allah onlardan razı olsun; sayılarını artırsın, eksiltmesin.

Eser şu kısa bölümlerle başlamaktadır:

- Yazarın kendinin kısa hayat hikâyesi
- Mevlâna Celâleddin-i Rumi Hazretlerinin mufassal hayat hikâyesi
- Mesnevinin yapı özelliklerine ait kısa bir açıklama
- Hz. Mevlâna'nın Mesnevi-i Şerif'e yazdığı yazdığı dibace (önsöz)
- Bu önsüzün tercümesi

Daha sonra Mesnevî'nin beyitleri sırayla ele alınarak aslı, tercümesi ve şerhi olmak üzere üç temel bölüm halinde verilmektedir.

İlk beytin tercüme ve şerhi 20 sayfadan fazla tutar. Burada Abidin Paşa:

İlk beyt-i şerifin şerhinde aşağıda gelecek olan yorumlar münasip görüldü:

diyerek itikat, iman, inkâr ve tereddüt konularında mufassal bilgiler sunar. Tereddüt içinde olanlara öğütler verir:

Arap, Yunan, Roma ve Avrupa'nın en büyük filozofları Cenabı Halik'in varlığını, âlemin düzeni için apaçık ve gerekli olan Rabbanî kudreti, insanın ruhunun varlığını, ölümden sonra ruhun ebedî olduğunu isbat etmek için o kadar ince fikirler ve mülâhazalar beyan ve irad etmişlerdir ki, birer birer tarife kalkışılacak olsa bu sınıf düşüncelere zihnini alıstırmayan kişiler o inceliği anlamakta zorlanacaklardır. Hissedecekleri zorlanmayla bu bahsin okunmasından tamamen vazgeçecekleri tahmin edildiğinden mufassal makalelerden sarf-ı nazarla zeki bir adamın anlayabileceği aklî deliller beyan edilir. İcab ettiği kadarıyla yalnız üç meşhur hekimin makaleleri aşağıda derlendi ve bildirildi.

Gökler, yıldızlar ve evrenin genel yapısı hakkında özet bilgiler verdikten sonra sözü tabiata getirir:

Tabiat mı? Tabiat ne demek? Hangi tabiat?

Bu tabiat Anka kuşu gibi adı var, aslı yok bir hayvan mıdır? Yoksa tabiattan maksat cirimler, yani taş, toprak, deniz, rüzgâr, hava, soğukluk, sıcaklık, çekim kuvveti, itim kuvveti ve bu gibi keyfiyetlerin, maddelerin ayrı ayrı veya toptan ismi midir?

Eğer tabiat, bu keyfiyetler ve maddelerin ismiyse, yalnız isimleri değil varlıkları, hatta vücutların hepsi bile akılsız ve idraksizdir. Akılsız ve idraksiz olanlar ise hiçbir vakit intizam ve ittifak etmeyi bilemezler. Genel kaideler değil, özel kurallar bile va'z edemez. "Bilir" "Eder" diye dava edenler akılsız ve idraksiz olan cansız varlıklardan daha akılsız ve idraksizdirler.

Bu gün de güncelliğini koruyan bu acaip inkâr yöntemini akıl ve mantıkla çürüttükten sonra şöyle der:

İlahi! Bu azim intizamda, bu azim harekette, bu azim muhafaza kudretinde, bu büyük ve yüce maksatta, her kim ki Rabbanî sonsuz kudret ve tedbirini görmez, anlamaz ise o takımlar, insan olmayıp cisimler ve bedenlerden ibaret ağırlıklardır. Onların inat ve inkârı dünyada bile kendi cezalarıdır. Onlar âhirette ümitsiz oldukları gibi dünyada da muhabbetleri ve ümitleri her gün zaafa ve dermansızlığa yakalanmış bedenleri gibidir. Ümitlerinin mayası ve muhabbetleri her an yok olmaktadır. Perişan, meyus ve dermansızdırlar.

İnkârcılar, istedikleri kadar inkârda inat etsinler, Rabbanî kudretin mükemmelliği akıl sahipleri için büyük bir nur, bir rahmet kılavuzudur. Milyonlarca insanoğlu kalbî hisleri ile Allah! Allah! diyerek kulluklarını arz ederler.

Ruhun ebediliği, vicdan'ın yetersizliği ve zalimlerin kötülerin cezalarının ertelenebileceği gibi konuları açıkladıktan sonra Eflatun, Sokrat, Newton ve Volter gibi batılı düşünür ve bilim adamlarından alıntılar yaparak akıllı insanlar için tevhid akidesinin akılla da ulaşılabilecek apaçık bir gerçek olduğunu isbat eder.

Daha sonra açılan Kişilik özellikleri ve bedensel yapılar arasındaki münasebetler konusu Mesnevi ile pek da ilgili değil gibi görünse de Akıl gücü, zekâ gücü, kalp gücü gibi, Kişilik davranışları ve biçimsel etkenler gibi konularda önemli bilgiler vermektedir.

Bu uzun fakat faydalı ve lüzumlu girizgâhdan sonra Mesnevî'nin ilk beyti

Dinle neyden nasıl hikâye eder, ayrılıklardan şikâyet eder

şeklinde tercüme ve dinle hitabının anlam ve önemi, ney'in irfan ve akıl sahibi olan insanı anlatışı, şikâyet'in anlamı ve sebebi açıklanarak beyt şerh edilir.

Daha önce böyle bir metin görmeden bu ilk beytin tercüme ve şerhini okuyan, şerh'in anlam ve önemini hemen fark edecektir. Mesnevi baştan sona böyle telmihler ve teşbihlerle doludur. Elbette bunları herkes, yardım almadan, kendince yorumlayabilir. Ama işin ehli olanın anlam vermesi elbette çok daha doğru, farklı ve anlamlı olacaktır.

Altı ciltlik bu eser baştan sona bu özelliklerle devam eder. Daha önce Mesnevi'yi okumuş olanlar bu şerhi okurken "ne kadar da eksik anlamışım" diye hayıflanacaklardır. Paşa, ayrıntıya boğulmadan, ama eksik bir yer de bırakmadan, üstün bir başarıyla görevini tamamlamıştır.

Diğer eserleri:

Tercüme ve şerh-i Mesnevî-i Şerîf kadar önemli bir diğer eseri Tercüme ve Şerh-i Kasîde-i Bürde dir. Tıpkı Mesnevi Şerhinde olduğu gibi İmam-ı Busiri'nin yüz atmış beyitlik muazzam eseri son derece muktedir bir lisanla tercüme ve şerh edilmiştir. Hazreti peygamber muhabbetini her satırına yansıttığı bu eser de gerek edebiyat gerek tasavvuf tarihi açısından önemli işaret taşlarından birisidir.

Âlem-i İslâmiyeti Müdafaa ve Meâlî-i İslâmiye eserlerinde dönemin batı entelektüelleri tarafından İslam Dinine doğrudan veya dolaylı yapılmış saldırılara bir cevap niteliğindedir.

Kayda değer bir diğer eseri olan Saâdet-i Dünya da bir bakıma bu cevap cümlesinden sayılabilir. Bu kitapta İslam dininin dünyadan el etek çekme anlamına gelmediği, dünyanın ahirete kıyaslanırsa hiçbir şey olduğunu, ama aslında Cenabı Hakk'ın en büyük nimetlerinden biri olduğu, dünyanın ahireti kazanma yeri olması konusu eksen alınmıştır. Bu eser adeta olgunluk dönemi eserlerindedir. Olağanüstü bir ifade kudreti, akıl almaz bir kelime zenginliğiyle kaleme alınmıştır. Onun Yunanca ve Fransızca şiirlerinin batı gazetelerinde yayımlandığını, hatta Fransa'nın edebiyat mahfillerince bilinip hakkında sitayişkâr yazılar yayımlandığını bilmekteyiz. Onun şiir kudretini yansıttığı nesri muhtevasının ötesinde okuyana tadına doyumaz bir okuma hazzı vermektedir.

Böylesine değerlere sahip olduğumuz için ne kadar şükretsek, ne kadar gönensek azdır.

Bugünün müptezelliğine bakıp "acaba şanlı tarih hikâyeleri uydurma mıydı?" diye şüpheye düşenler varsa merhum Abidin Paşa ile tanışmalıdır. Hem tarihi hem bugünü idrak etmekte önemli kazanımlar elde edeceklerdir.

Notlar :

- 1) "Senato" ya karşılık gelen Âyan Meclisi bununla ilgisi olmayan başka bir kavramdır.
- 2) Mütamayiz mülkiye sınıfına ait bir rütbe olup Askeriyede miralay (albay), ilmiyede hamse rütbesine karşılık gelmektedir.
- 3) Wilson, to Layard, Sivas, 49 of 14 October 1879, F.O. 424/91.
- 4) The Diaries of Theodor Herzl, Almancadan İngilizceye çeviren: Marvin Lowenthal, New York, 1962, The Universal Library, s. 152.
- 5) Abidin Paşa Mesnevi Şerhi, Hazırlayan: M. Said Karaçorlu; İz Yayıncılık, 2007. Bu yazının hazırlanmasında en çok bu kaynaktan istifade edilmiştir.

- Cenani Dökmeci ağabeyimin aziz hatırasına -



**Vatanım gönlümü sürükler durur
Toprağı sürükler taşı sürükler
Şairi bir sözle adamı vurur
Kuzgunlar gelir de leşi sürükler**

**Herkes kendi yıkmış kendi evini
Aşağı yapmaya bir yenisini
Ruhu terkedince ten gemisini
Yelkeni kayanın başı sürükler**

**Yol bulan savuşmuş yolda izi yok
Kimsenin tarakda ipi bezi yok
Sokunun içinde tutun tozu yok
Dolusu sürükler boşu sürükler**

**Yeni nesil deliloda halayda
Kendi viranede gönlü sarayda
Şu Yelboğazından geçmek kolay da
Dargapısının dışı sürükler**

**Fetahmet babada bir sufra sersem
Anguzu babada bir mola versem
Pertegin öğünde kelegi görsem
Ne çare Ejderha daşı sürükler**

**İri küfte dilim dolma datdın mı
Poçige kofige anuh gatdın mı
Gurud'u dögmeye yoldaş etdin mi
Gışın da tarhana aşısı sürükler**

**Kurumuş mürekkep paslanmış kalem
Peşinden sürükler uzamış gölgem
Çilekeş başımı alıp da gidem
Derdimi gözümün yaşı sürükler**

Behlül Nuri Demircan



Dertli: Hocam, milliyetçi misiniz?
Galesiz: Değilim!
D: Hayret!
G: Neye?
D: “Ne manada?” demedin?
G: Hiçbir manada değilim de ondan
D: Bir hayret de buna!
G: O niye
D: Hani bütün genellemeler yanlıştı?
G: Daha da geneli var...
D: Nasıl?
G: Hiçbir “şey” ci değilim.
D: Ne sağcı, ne solcu ...
G: Ne de futbolcu ...
D: Peki ...
G: Eee?
D: Doğrucu?
G: Değilim
D: Ama yalancı da değilsin?
G: Birinden biri olmak zorunda mıyım?
D: Değil mi yani?

G: Değil yani!...
D: Nasıl yani?
G: Nasılı masılı yok, böyle yani!
D: Bir şey ya aktır, ya da karadır
G: Ya da grinin binbir tonundan birindedir.
D: Peki...
G: Eee?
D: Her şey zıddıyla kaim değil midir?
G: Değildir
D: O niye?
G: Demin dedin ya, bütün genellemeler gibi bu da yanlış da ondan.
D: Zıddıyla kaim olan neydi?
G: Anlam olabilir
D: Nasıl yani?
G: Bir kavramı anlamak, zıddını anlamakla kaim değilse bile kolay olabilir.
D: Evet, bu güzel
G: Güzel olmayan ne?
D: Milliyetçi olmaman
G: Anlaşılan sen milliyetçisin
D: Elhamdulillah, öyleyim
G: Öyleyse bunu aç biraz
D: Nasıl yani?
G: Mesela nasıl bir milliyetçisin, veya daha iyisi niye milliyetçisin?
D: Çok basit hocam, milletimi seviyorum ben
G: Yani işin aslı muhabbet, öyle mi?
D: Elbette
G: Peki, içinde yaşadığın toplumu sevmiyor musun?
D: Sevmez olur muyum, elbette seviyorum
G: Öyleyse sen toplumcusun
D: ...

G: Ne oldu?
D: Fena kıstırdın beni hocam, bu kıskaçtan nasıl kurtulacağımı düşünüyorum
G: Hadi hadi, aramızda yabancı yok; hem korkma, milliyetçi değilim ki toplumcusun diye seni vurayım, toplumcu değilim ki milliyetçisin diye
D: Tamam, buldum hocam...
G: Hadi söyle de aydınlanalım
D: Hocam ben milliyetçi toplumcuyum
G: Yani NAZİ...
D: O da nerden çıktı?
G: NAZİ aynen bu demek Dertli, nasyonal sosyalist...
D: Desene çabaladıkça batıyorum?
G: Yok canım, o kadar da abartma
D: Ya ne yapayım?
G: Başa dönebilirsin
D: Hangi başa?
G: Mesela niye benim boynuma bir hafta asmak ihtiyacı duydun?
D: Ne yaftası hocam?
G: Milliyetçi yaftası
D: Yani birisine milliyetçi demek onu yaftalamak mıdır?
G: Neci dersin de, öyledir
D: Yani döndük dolaştık, gene -ci, -cu meselesine mi geldik?
G: Anlaşılan öyle oldu
D: Bu durumda ne yapabiliriz?
G: Daha da başa geri gidebiliriz?
D: Ne kadar geri?
G: Seninle bir anlaşmamız vardı?
D: Neydi?
G: Siyaset'e, siyasi konulara girmeyecektik
D: Pek ama, bunu baştan niye söylemedin ki?
G: Meselenin siyasi yönünü değil de ahlaki

yönünü konuşabiliriz belki diye düşünmüştüm
D: Bana uyar hocam, hadi başlayalım
G: Yarılacak bile!
D: Nasıl yani?
G: İnsanları yaftalamak ihtiyacının kaynağını araştırma noktasındayız
D: Tamam hocam
G: Eee?
D: Niye buna yaftalamak diyelim ki?
G: Ya ne diyelim?
D: Gruplandırmak, kategorize etmek diyebiliriz mesela
G: Peki, diyelim
D: Dersek suçumuz hafiflemes mi?
G: Ortada suç falan yok Dertli
D: Ya ne var Hocam?
G: Anlamaya çalışmak var sadece
D: Öyleyse anlaştık demektir
G: Ne konuda anlaştık?
D: Milliyetçi olmanın suç olmadığı konusunda
G: Peki toplumculuk?
D: Hocam, pes doğrusu!
G: Hayırdır, n'oldu?
D: Gene beni köşeye kıstırdın ...
G: Boş ver köşeyi mōşeyi, sadede gel
D: Saded neydi?
G: İnsanları gruplara ayırma ihtiyacının kaynağı?
D: Bana o kadar olağan geliyor ki, özel bir sebebinin olabileceğini bile düşünemiyorum
G: Var Dertli var ...
D: Nedir?
G: Öncelikle kolaylaştırmak ...
D: Yani insanları anlamayı kolaylaştırmak, öyle mi?
G: Aynen öyle

D: Peki ama, bunun yanlışlık neresinde ki; kolaylaştırmak yanlış bir şey mi?

G: Hayır, kolaylaştırmak yanlış veya kötü değil; kötü olan basitleştirmek.

D: Basitleştirmeden nasıl kolaylaşacak peki?

G: Nasılı ayrı bir konu; önemli olan aradaki fark

D: Fark ne peki?

G: Fark şu : kolaylaştırmak iyidir, basitleştirmek kötü

D: ...

G: Gene n'oldu?

D: Basitleştirmeye kolaylaştırmanın farkını bulmaya çalışıyordum...

G: Bulamıyorsan niye sormuyorsun?

D: Sordum say hocam!

G: Bir misalle anlatmaya çalışayım mı?

D: Tabii, ben de bir örnek bulmaya çalışıyordum zihnimde

G: Ders kitaplarından, insanların hayatları boyunca ihtiyaç duymayacakları bilgileri çıkarmak, kolaylaştırmaktır.

D: Doğru, hocam

G: Ama notuna bakmadan herkesi bir üst sınıfa geçirmek basitleştirmektir.

D: Galiba anladım hocam; böyle yapınca eğitimi amacından saptırılmış oluyoruz değil mi?

G: Aynen öyle Dertli. Böyle olunca kimse öğrenme ihtiyacı duymuyor, okula gitmek vakit doldurmaya indirgenmiş oluyor.

D: Ve netice malûm: diplomalı cahiller ...

G: Şimdi anlaştık mı?

D: Bilmem, sence anlaşmış mı olmalıyız?

G: Ne kaldı ki?

D: Birinin siyasi görüşünü söyleyince onu neye indirgemiş oluyoruz?

G: Onu değil, kendini indirgemiş oluyorsun!

D: Neye?

G: Bu soru'na cevap vermeyim de, başka bir şey söyleyeyim izninle

D: Estağfirullah hocam, buyurun

G: Diyelim ki sen A görüşündensin

D: Evet,

G: Diyelim ki ben de B

D: Peki,

G: Bu durumda biri birimize düşman mı olmamız gerekiyor?

D: Niye düşman olalım ki, gül gibi geçinip gidebiliriz pekâlâ

G: Peki; benim bütün düşüncelerim sana göre yanlış, seninkiler de bana göre bütünüyle yanlış mı olmalı?

D: Buna da gerek yok hocam, kısmen doğru kısmen yanlış olabilir

G: Yani bir insanın on özelliğinden dokuzu kötü olsa, o iyi olan tek özelliğini inkâr edemeyiz, öyle mi?

D: Elbette

G: Aynı şekilde on özelliğinden dokuzu iyi olsa, kötü olan tek özelliğini yok sayamayız değil mi?

D: Elbette

G: O zaman gruplaştırmının, kategorize etmenin ne anlamı olabilir, söyler misin?

D: ... söyleyemem hocam ...

G: Niye ki?

D: Söyleyemem, çünkü hiçbir anlamı olmaz, olamaz hocam.

G: Sağolasın Dertli; ama ne yazık ki mesele bundan ibaret değil

D: Daha ne olabilir ki?

G: Daha kötüsü var ...

D: Nasıl daha kötüsü?

G: Buraya kadar konuştuğumuz gruplaştırma, neticede yapanın kendine zarar veren bir durumdu.

D: Bunun başkalarına ne zararı olabilir ki?

G: Önce sirayet zararı olur

D: Sirayet?
G: Yani bulaşıcılık
D: Hastalık gibi mi?
G: Evet, aynen öyle; bulaşıcı bir ruh hastalığı bu
D: Hayret!
G: Neye?
D: Bulaşıcı ruh hastalığı da duymamıştım
G: Nefis her şeyin kolayını aramaz, her fırsatta kolayına kaçmaz mı?
D: Evet?
G: İşte bu da öyle; herkesin herkesi kategorize ettiğini gören herkes, herkesi kategorize etmeye başlar
D: Anladım. Peki sonra?
G: Neyin sonrası?
D: Sirayet için “önce” dememiş miydin?
G: Evet, haklısın; ikincisi şu: herkesin buna kolayca uyum göstermesinin başka derin sebepleri var
D: Ne gibi?
G: Birincisi yalnızlık duygusu
D: Ne alâka?
G: Şu alâka ki: kendini yalnız hisseden insan bunu giderme çareleri aramaya başlar. Daha doğrusu birinden, birilerinden yana, bir grup içinde olursa yalnızlık duygusundan kurtulacağını, en azından bu baskı'nın hafifleyeceğini zanneder
D: Niye “zanneder” dedin ki, katılınca öyle olmaz mı, yani hafiflemez, silinmez mi?
G: Belki hafifler veya öyle zannedilir; ama asla silinmez
D: İstersen buraya sonra dönelim; şimdi sen diğer derin sebeplere geç, bir mahzuru yoksa hocam
G: Peki çekirge, ikinci derin sebep şu ki : bu duygu yalnız içerden gelmez
D: Dışardan nasıl gelir peki?
G: Propaganda yoluyla tabii
D: Nasıl propaganda?
G: Aklına gelebilecek her türlü, tabii başta

siyasi propaganda

D: Gene mi siyasete geldik?
G: Elbette ya, ne zannettin? Zaten bu işin başı siyaset değil mi?
D: Öyle ya, partiler nasıl oy toplayacak?
G: Değil mi ama?
D: Peki ama hocam ...
G: Ne soracağınızı biliyorum
D: Ne?
G: “Bir siyasi görüşümüz olmasın mı?” diyeceksin
D: Tamamam öyle, olmasın mı?
G: Olsun elbette; ama sen o siyasi görüşünü kendine sakla ve dört yılda bir kullan. Bu sana yeter de artar bile
D: Niye saklayım ki, ayıp mı?
G: Sakla dediysem, sorulursa söylersin; bunun da mahzurları var ama; öyle olur olmaz yerde, yerli yersiz “ben şucuyum, ben bucuyum” diye afra tafra yapmak doğru değil
D: Bunun ne mahzuru var hocam?
G: Eğer o siyasi görüşün aktif elemanı, militanı değilsen bu yaptığın yalancı pehlivanlık olur; tanımadığın bilmediğin insanlar için bedavadan çığırkanlık yapmış olursun. Parti tutmayı takım tutmaya indirgemiş olursun. Ama bu yolla o grup içinde aktivite kazanmak gibi bir niyetin varsa o başka
D: Nasıl başka? O durumda çığırkanlık meşruiyet mi kazanır?
G: Bu iş baştan bozuk Dertli, ne yaparsan, nasıl yaparsan yap meşruiyet diye bir şey yok.
D: İşte bunu kabul edemem hocam. Koskoca siyaset ilmini bir cümlede gayri meşru ettin çıktın.
G: Şimdi “bu da meşru’dan ne anladığına bağlı” desem kızarsın
D: Tabii kızarım, bu kadar da olmaz yani
G: Pekala, ‘sav’ ımı geri aldım. Ama gene de çığırkanlık meşruiyet kazanmaz
D: Tamam, ben de ...
G: Sen de, ne?

D: 'Yalancı pehlivanlık' ve 'çığırtkanlık' suçlamalarını kabullenemem ama; bu işle görevli olmadıkça, bir siyasi görüşün ulu orta propagandasını yapmanın doğru olmadığını kabul ediyorum.

G: Yaşasın konsensus!

D: Peki, yaşasın hocam.

G: Nereye geldik?

D: Konsensus'u bulduk gibi ama ben hala pek de rahat değilim

G: Niye ki?

D: İnsanların belli hedefler, idealler doğrultusunda birleşmelerinde, yardımlaşmalarında, biri birlerine destek olmalarında, güç birliği etmelerinde ne mahzur olabilir ki?

G: Hedefler ve idealler doğruysa bir, birleşme savunma amaçlıysa iki; bir mahzur olmasa gerektir.

D: Ne farketti ki hocam, "meşru" dan "doğru" ya geldik.

G: Ne yani, suç örgütlerine de mi "varsın birleşsinler" diyeceğiz?

D: Tamam, o zaman "yasal" diyelim

G: Olmaz Dertli; o zaman da "hangi yasa?" sorusu gelir, iş karışır

D: Ne yani "hangi doğru?" diyemez miyiz?

G: Maksudumuz mugalâta ise deriz

D: Peki, bunu da geçelim; şu "savunma amaçlı" şartı neydi?

G: "Saldırı amaçlı" olmayan demekti

D: "Kavgada yumruk sayılmaz" derler hocam, siyasi mücadelede savunmadan çok saldırı olur

G: Tamam işte, meselenin püf noktası burası

D: Nasıl yani?

G: Siyasetin bir "mücadele" olduğunu kabul edersek senin bütün söylediklerin doğru olur Dertli

D: Değil midir?

G: Olmamalıdır, hele de "iktidar mücadelesi" hiç olmamalıdır

D: Ya ne olmalıdır sayın hocam?

G: Hizmet yarışı olmalıdır, olmak zorundadır sayın Dertli!

D: ...

G: ...

D: "Mücadele" olmasının ne mahzuru var peki?

G: Çok uzun sürmez, iş kör dövüşüne döner

D: Nasıl yani?

G: Herkes biri birine kıyasıya vurur ama ne kime vurduğunu ne de niye vurduğunu bilir

D: ...

G: ...

D: Hocam, bunu da burda bırakalım da şu derin sebeplerin kalanlarına bakalım istersen

G: Nasıl istersen Dertli, neresinde kalmıştık?

D: "Birincisi yalnızlık duygusu" demiştin hocam

G: Tamam. Aslında bu duygunun kaynağı insanın kendi acizliğini fark etmesi, en azından hissetmesidir

D: Onun için mi toplulukta güç arayışına girer?

G: Evet, bunun bir de kılıfı vardır : aidiyet ihtiyacı

D: Yani bir gruba, bir yerlere, ait olmayı arzu etmek gibi mi?

G: Evet. Takım tutma saçmalığının da temelinde bu vardır

D: Bunu ikinci defa kullanıyorsun hocam; yani sence takım tutmakla parti tutmak aynı şey mi?

G: Kusura bakma ama, temelde hiç ama hiçbir farkı yok Dertli. Yani sen takım tutmuyorsun ama parti tutuyorsun diye doğru bildiğimden taviz mi vereyim?

D: Tamam hocam, kızma lütfen

G: Bak, şöyle basit bir örnek vereyim. Sokakta veya otobüs gibi toplu taşıt araçlarında oluşan gruplara, özellikle talebe gruplarına dikkat et. Tek başlarına olduklarında dünyanın en efendi, en terbiyeli çocukları gibi görünürler ama üçü beşi bir araya geldiklerinde gürültüyle, yüksek sesle ve kaba saba konuşmalarla, görüşmeler hatta zaman zaman sövüşmelerle etraflarını rahatsız etmeye başlarlar.

Verdikleri rahatsızlığın farkında değilmiş gibi yapsalar da aslında bundan bir tür haz aldıklarını ayrıca belli ederler.

D: Bu neyi gösterir hocam?

G: Bu; birleşmek, bir araya gelmekle oluşan gücün nasıl hemen saldırıya dönüştüğünü gösterir

D: Her zaman değil ama, değil mi?

G: Elbette ki her zaman değil

D: Peki hocam, sonra?

G: Sonrası daha kötü; anlatmaya dilim varmıyor...

D: Anlat hocam anlat; ne kadar kötü de olsa, gerçekleri öğrenmek her zaman iyidir

G: İnsanları gruplara ayırmak onları bölmek değil midir?

D: Evet ama ne maksatla?

G: Emperyalizm!

D: Yani "böl ve yönet" öyle mi?

G: Evet, aynen öyle; böl ve yen, böl ve işgal et, böl ve yok et ...

D: Peki ama ...

G: Ne?

D: İnsan bu apaçık gerçeği neden görmez de bu tuzağa düşer?

G: Bunun sebebi de mikrobik Dertli!

D: Nasıl mikrobik?

G: Menfaat, bencillik, hırs ...

D: Bir şey daha var ...

G: Nedir?

D: O da benim durumum!

G: Nasıl yani?

D: Ne menfaatim var, ne bencilim ne de hırslı ...

G: Eee?

D: Sen anladın, ben de kelimelere dökmeyeyim, daha iyi hocam

G: Peki

D: Ama bu son madde çok önemliydi

G: Yani?

D: "Girmeden tefrika bir millete düşman giremez / Toplu vurdukça yürekler onu top sindiremez"

G: Haklısın Dertli; Allah o kara günleri bize tekrar göstermesin

D: Amin hocam, amin.

Bahri Akçoral

Bir avcı tuzak kurdu ve bir küçük kuş tuttu

Kuş dile geldi birden ve o avcıya sordu:

“Kim bilir sen kaç koyun ne kadar siğir yedin

Belki de birçok deve yatırdın kurban ettin

Onların etleriyle doymadın da şimdi sen

Ne anlayacaksın benim iki dirhem etimden?

Beni serbest bırak da faydam dokunsun sana

Üç nasihat vereyim sen teşekkür et bana

Hem de bir bak bakalım ne akıllı bir kuşum

Böyle olgun zekâyı acep nerde bulmuşum

Birinci öğüdümü şimdi vereyim ama

İkinciye veririm konuşca şu duvara

Üçüncüyü alırsın şu ağacın dalına

Kadar uçup tamamen emniyette olunca

Şunu bil ki öğütler fayda verecek sana

Bulamazsın bunları inan hiç bir kitapta

Birinci öğüdüm şu: kulak ver iyi dinle

Aman sakın inanma olmayacak şeylere

Kim söylerse söylesin sakın aldanma kanma”

Bıraktı avcı kuşu kuş da uçtu havaya

Gitti konu duvara dedi: “ikinci işte

Öğüdüm şu: gam çekme bir şey elden gidince

Gidenler geri gelmez onu yâd etmek boştur

Geçmiş işe üzölmek hayflanmak boş iştir

Karnımda on dirhemlik koca bir inci vardı

Senin olsa başına devlet kuşu konardı

Ne çare ki değölmüş inci senin kısmetin

Elinden uçtu gitti salıverdın sen kendin”

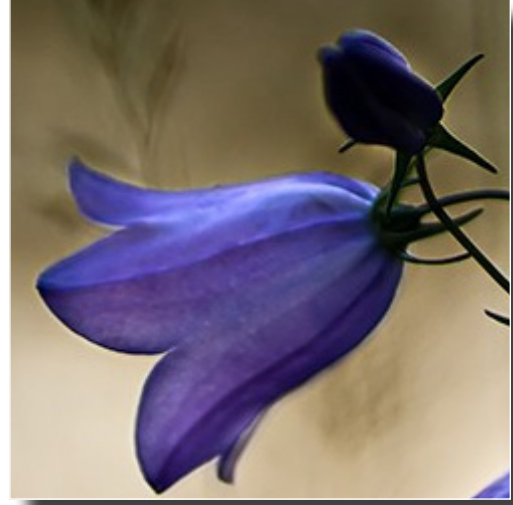
Avcı başlar ah ile feryada ve figana

Kuş bunun üzerine şunları söyler ona:

“Sana önce gam çekme demedim mi geçmişe

Madem gitti elinden ağlamanın adı ne?

Anlayışın mı noksan yoksa sağır mısın sen?



Olmayacak şeylere kanma demedim mi ben?

Benim şu küçük gövdem iki dirhem gelmez ki

Karnımda nasıl olur on dirhem çeken inci?”

Adam kendine geldi sakinleşti ve dedi:

“Peki, son öğüdü de söyle öyleyse haydi”

“Evet,” dedi minik kuş; “tuttun da ikisini

Şimdi de üçüncüyü vereceğim öyle mi?

Gaflete dalmışlara öğüt boşta emektir

Çorak toprağa tohum ekmek fidan dikmektir

Yahut ta koca çölü avuçla sulamaktır

Ahmağa akıl veren ondan daha ahmaktır

Yıpratınca bir şeyi ahmaklık ve cehalet

Ne yama tutar artık ne de kâr eder himmet

Böylesi gafillere boşuna yorma çene

Yontulmamış kayaya hikmet tohumu ekme”

Kaynak: Mesnevi; Dördüncü Cilt, 2245-2265.

nci Beyitler

*Allons, ange déchu, ferme ton aile rose ;
Ôte ta robe blanche et tes beaux rayons d'or ;
Il faut, du haut des cieus où tendait ton essor,
Filer comme une étoile, et tomber dans la prose.*

*Il faut que sur le sol ton pied d'oiseau se pose.
Marche au lieu de voler : il n'est pas temps encor ;
Renferme dans ton coeur l'harmonieux trésor ;
Que ta harpe un moment se détende et repose.*

*Ô pauvre enfant du ciel, tu chanterais en vain
Ils ne comprendraient pas ton langage divin ;
À tes plus doux accords leur oreille est fermée !*

*Mais, avant de partir, mon bel ange à l'oeil bleu,
Va trouver de ma part ma pâle bien-aimée,
Et pose sur son front un long baiser d'adieu !*

Théophile GAUTIER (1811-1872)



Şiire Veda

*Gidelim, düşkün melek, kanatlarını kapat
Bırak beyaz giysini altın ışınlarını
Bir yıldız gibi dönüp nesre düşmek zamanı
Unutup o geldiğin yüksek gökleri heyhat*

*Kuş ayağının yeri artık toprağın üstü
Artık zamanı geçti uçmayı bırak yürü
Kalbindeki ahenkli hazineleri kapat
Kapat ki sazın senin sussun da etsin rahat*

*Ey göklerin çocuğu, şakıyışın boşuna
O ilahi dilini anlayan yok burada
Kapalı tüm kulaklar o tatlı nağmelere*

*Ey mavi gözlü melek ama dur ayrılmadan
Söz anlamaz yarime şöyle bir yol uğra da
Bir veda öpüşü al o güzelim alnından*

Tercüme : Bicahi Esgici

Çıksan Yüreğimden

Koyversen dünyayı olduğu gibi bir tarafa
Çıkıp gelsen, gecenin bilinmedik bir vakti
Sevdalı bir oyun gibi yani
Tamam bende olmasam, şimdi gibi yani
Çıkıp gelsen buğusuz pencereme hoh desen, hohlasan sabahlarıma
Sonra kayıp gitsen gece gibi yani
Sabah anlasam buğusundan pencerenin geldiğini,
Parmaklarımla yazsam ismini
Çanak çömlek patlasa sonra
Veyahut elma desem, ya da armut!
Çıksan yüreğimden, çekip gitsen



Mehmet Çevik



Ünsüz

Sepya bir gravüre dönüştüm sen gittin gideli
Derinliğim kayıp, yüzeydeyim
Sekiz sesle hece olurdu senden gelen
Artık değilim
Ünsüz bir harf kadar kimsesiz
Yuvarlanan bir taş gibi sessiz
Anlam taşımayan sözcüklerce şiirsizim
İşe yaramıyor bende kalanlar
Ne martıların asker sırasında dizilişi
Ne yolların sessizliğe eklemelişi
Ne beraber yapılmış yemeklerin tadı
Ne harabelerin kuytusunu
Artık ben, ben değilim
Hangi harfe ses verdiysen
Belirsizim, belirsiz-im
Nasılın diye sormayacaksın biliyorum
İşte öyleyim

Dilruba Kutlu

İNNA LİLLAHİ VE İNNA İLEYHİ RACİ'UN



Ben ölürsem dostlar, mezarım bir sakız ağacının altında olsun. Gölge etsin bana hani. Gerçi, güneş görmez ya Karadeniz. Biz, fazla sığağı da sevmeyiz. Yorgan eksiz olmaz üstümüzden yaz kış. Belki üşürüm orda, bana da yorgan olur sakız ağacı.

Mezarım ıssız bir tepebaşında olsun. Hele bir de Karadeniz'i görse. Mavi Türk'ün rengidir. Türk ise özgürlüğün rengi. Benim dumanlı başımın gördüğü mavidir. Mavi ise gözlerimden dünyaya sızan tılsımdır. Tılsımını kaybeden dünyaya, elbette, mavi gözlü bir yiğit hatırlatır özgürlüğün en büyük miras olduğunu.

Orada, beni, vargıt çiçekleri ziyarete gelsin. Herkes yaylaları terk etmeye başladığında, onların mevsimi gelir. Sessizce açsınlar üstümde. Onların güzelliklerini, silahlar gibi kuşanayım.

Yanıma komşu da istemem. Biraz dinlensin bu yorgun başım. Bir türlü bitiremedi bu dünyanın işini. Uğraştı, didindi. Her şey aynı yerde, bir ben tükendim. Bir ben bitiremedim. Rüzgâr eksik olmasın sakız ağacının dallarından ve başımdan. Biliyorum, sorular yumağı ruhumu, ancak deli rüzgârlar savurur. Ve dahi durdurur.

Duman gelsin kapatsın üstümü ara sıra. Gelsin ve kaybolayım. Kaybolayım en derin ve en güzel rüyaların içinde.

Kuşlar eksik olmasın dallarımdan. Onlar bana nenemi hatırlatır hep. Nenem dünyanın en çalışkan insanıydı. Aklımda, namaz kılarken dinlenir düşüncesi. Kuşlar onu seyrederek ve ben kıskanırım endişesi.

Mezarım daracak olsun dostlar. Hiç yerimden kıpırdayamayayım. Yerinde duran bir adam olamadım zaten. Hep gezdim diyar diyar. Artık bitsin bu seyrü sefer. Bitsin bu sıla hasreti. Son bulsun yeşillikler içinde hayaller.

Arada bir kemeçe sesi, yanık bir Karadeniz delikanlısının sevdalık türküsü duysam, çokta has olur. Ruhumun enerjisini unutmamak, toprağın altında dahi Karadenizli gibi ölüme yatmak, ne güzel olur.

Ha unutmadan tabutumu, beyaz mintanlı, Çarşamba topuk ayakkabı giyen, kırmızı yanaklı, Kuman-Kıpçak çakır gözlü, bellerinde on dörtlü taşıyan Tonya delikanlıları taşıyın. Sırım gibi, cesaretli, merhametli, lakin öfkesi burnunda delikanlılar. Hepsi bir şarjör mermi boşaltsın, namlular ateş gibi yaksın. Bele girmesin tabancalar.

Üzülecek bir şey yok. Geldiğimiz yere, toprağa, hem de Karadeniz toprağına döneceğim. Hasretler sona erecek. Ben aslıma döneceğim. Hayde uşaklar eller bellere, yakın ortalığı.

İnnaLillahi ve İnnaileyhiRaci'un

(Şüphesiz Biz Allah'tan Geldik ve Şüphesiz Dönüşümüz O'nadır.)

Mustafa Atalay



Zeliş annesinin mutsuz yüzüne baktı. Kafasında yarına yetiştireceği derslerin sıkıntısıyla yüzünü iyice astı. Evin hangi köşesine çekileceğini hesaplıyordu. İki ağabeyi, annesi, babası, ihtiyar babaannesi küçük apartman dairesine sıkışmış kalmışlardı. Her birinin kafasında ayrı sorun sürekli birbirleriyle tartışıp duruyorlardı.

Büyük ağabeyi üniversitede okuduğu tıp fakültesini beğenmiyordu. “Beni sevmediğim mesleğe mecbur edemezsiniz” diye tutturmuştu. Küçük ağabeyi tam aksine bir türlü sınavı kazanamıyor, üçüncü kez yine umutsuzca hazırlanıyordu.

Zeliş kendisini düşündü. Fen bilimleri alanını seçtiğine zaman, zaman pişman oluyordu. Hazırlık sınıfında unuttuğu fen dersleri çok ağır geliyordu. Ama hayalini kurduğu eczacılık için bu bölümü başarması şarttı. Babası masrafları karşılamak için kendini parçalıyordu. Nerdeyse hiç görüşemedikleri günler bile oluyordu. Annesi bütün sıkıntıların odak merkeziydi. Bütün dertler onda toplanıyordu. Herkes ona açılıyor veya ona bağıyor veya sorunun çözümünü ondan bekliyordu.

Zeliş İstanbul’a geldiklerine de pişman olduğunu düşündü. Bu büyük şehir kendilerini yutup gidecekti. Herkes memleketlerinde ki geniş evlerini, komşularını, arkadaşlarını özlemekteydi. Ama içlerinde birinin derdi hiç çekilecek gibi değildi.

Babaanneleri.

O sadece geniş evlerini değil, köylerini, güneşli bahçelerini, gençliğini, diğer çocuklarını, diğer torunlarını, yanlarında olmayan ne varsa hepsini ve her şeyi özlüyordu. Sürekli şikâyet etme, hatta gerekli gördüğünde bağırma çağırma, müdahale etme hakkını aralıksız kullanıyordu. Bir de şu eleştiren, acımasızca alay eden, her duruma ve konuma uydurduğu bir mani, atasözü, deyim sıkıştıran dağarcığı olmasa. Bu hepsinden betferdi.

Zeliş “Aslında babaannemin konuşmaları hepimizin moral kaynağı çoğu zaman, haksızlık ediyorum” dedi kendi kendine. “Fakat böylesine gergin ortamlarda çekilmiyor işte.” Babaannesi sanki onun kafasından geçenleri okuyormuş gibi ortaya bir laf atıverdi:

“Birisinin zilli defleri kırılmış galiba” dedi.

Bu laf Zeliş’ in asık suratına bir göndermeydi.

Zeliş, nasıl bir cevap vereceğini düşünürken ikinci atış geldi.

“Sizi İstanbul’ a kırmızı mumlu davetiyeyle çağırılmışlardı, değil mi? Yoksa düdükle mi öpecektlerdi? Hepinize iyi oldu. Ama en çok sevindirik olanınıza daha iyi oldu.”

Zeliş artık doğrudan kendinin hedefe konulduğunu iyice anladı. Çünkü İstanbul’ a taşınacakları zaman İstanbul delisi olan kendisiydi. Suratının asıklığı devam ediyordu. Bir taraftan hangi köşeye çekileceğini hesaplıyor, bir taraftan nasıl bir cevap vereceğini düşünüyordu. Babaannesi duracak gibi değildi.

“Yara benden yara benden

Eksilmez yara benden

Gidin selam söyleyin

Küsen o zalim yara benden” Diye bir mani söyledi.

*

Bu manilerin Zeliş’ in çok hoşuna gittiğini bilirdi. Mani söylemesi biraz da barış çubuğu uzatması anlamına geliyordu.

Onun bu kadar çok maniyi nereden ve nasıl öğrendiği akıl almaz bir sırdı. Hiç okula gitmemişti. Okuryazar değildi. Ama neredeyse her durum her duygu ve her eylem için dağarcığında bir mani saklıydı. Hemen çıkarırdı.

Son günlerde neşeli olanlar değil de hüzünlü ve acıklı olan baskındı.

“Güne düştüm güne düştüm

Gölgeden güne düştüm

Felek gözün kör olsun

Dediğin güne düştüm”

Dilinden hiç düşmeyen manisiydi. Eğer kendine sabır ve dayanma gücü tavsiyesi verecekse;

“Derde kerim derde kerim

Gam derer gam ekerim

Yas tutma deli gönül

Mevla her derde kerim” derdi.

Eğer;

“Dilen gez dilen gez

Yoksullan gez dilen gez

Gurbette bay olmadın

Gel yurdunda dilen gez”

Demişse köyünü, bahçesini, çiçeklerini özlediğini anlardı Zeliş.

Eğer mırıldanmalarına, laf atmalarına bir cevap alamazsa;

“Bu haber ne haberdir

Sinem kabar kabardır

Bir yanım kurt kuş yemiş

Bir yanım bihaberdir” şeklinde bir mani mırıldanırdı.

Asıl korkuları onun öfkesinden olurdu. Kızdığı zaman çoğunun anlamını bilemedikleri bir dizi beddua sıralardı.

“Eller atlı sen yaya kalasın”

“Tatar hamına gelesin”

“Bi dakkalığına gelesin”

“Ayakta durasın etlerin yere yığıla”

“Adı bata”

“Ağzından burnundan gele”

“Baba çıka”

“Boyun bosun devrile”

“Can evin yıkıla”

“Devrin döne”

“Dünya ışığına hasret kalasın”

“Elin kolun çekile”

“Ezilesin epriyesin”

“Farş malamat olasın”

“Muradın gözünde kala”

“Dert alasın dermanın bulunmaya”

“Pişiğin (akciğerin) ezile”

“Allah sahan diş tırnak vermeye tırnak vere diş vermeye”

“Senden olan sahan sancı çektire”

“Dar sokaklarda bol bıçaklara gelesin”

Bu bedduaların hiçbirini gerçekten olmasını dileyerek söylemezdi aslında. Öfkesini, kızgınlığını, kırgınlığını anlatma şekliydi. Belki başka türlü ifade etmesini bilmiyordu. Belki her durum için dağarcığından sakladığı metaforların zenginliğinin uzantısıydı. Zeliş onun hiçbir şeyi doğrudan ifade etmediğini düşündü.

Kızdığı veya kötülüğünü gördüğü herhangi birisi için “kötü” demez ama onu ifade edecek bir yol bulurdu. Mesela; “Ne kadar yerin üstüdeyse onca da yerin altında” derdi. Bu o kişinin birçok kötülüğü içinde sakladığını anlatırdı. Veya müsriflik olarak gördüğü herhangi bir şey için; “Yumurta kırıp yiyelim, niye jandarma mı gelmiş?” derdi. Gereksiz ve abartılı bir sevinç gösterisi için “Camlı tefler mi kırılıyor” veya memleket hasretini, köklerinin orada kaldığını anlatmak için “orada bir araba kemiğimiz yatıyor” derdi. Her sözünde bir benzetme, her ifadesinde dolaylı, uzak ama etkili bir gönderme olurdu. Bir gün kızdığı oğlu için “Yağım yağ amma it derisinde” demişti. Bu sözülle hem bazı davranışını onaylamadığını hem de aslının iyi olduğunu anlatabiliyordu.

*

Ne okuduğu manilere, ne diğer söylediklerine hiç kimseden bir cevap gelmeyince:

“Bu evden ya cenaze çıkmış ya da gelin yanı var” diye mırıldandı.

Çoğu zaman böyle olurdu. Suratlar asikken babaanne kendi kendine konuşur gibi sessizliğin içinde mırıldanır dururdu. Sonra sinirlenir daha öfkeli bir benzetme yapardı. Yine öyle oldu.

“Nola anam, sağıra bağırdıkça nedir o tangırtı, tungurtu dermiş. Kurbağanın yüzüne tükürürlermiş de o Yarabbi şükür iyi yağmur yağdı dermiş”

Zeliş babaannesinin iyice sinirlendiğini fark ediyor, ama havayı yumuşatacak bir şeyler söylemeyi başaramıyordu.

“Ah eşşek kafam, nasıl olsa sayılı birkaç günüm kalmıştı, ne demeye bunların peşine takılıp geldim. Buralarda beni gömecekleri toprak bile yok, taş olduğu yerde ağır demişler. Yuvarlanırsan böyle olur, yosun tutmazsın işte”

Zeliş; birden babaannesinin ölüverdiğini düşündü. Evleri ne kadar sessiz kalırdı. Nasıl onun huysuzluğuna, durmadan konuşup eleştirmelerine sonra onları güldüren komik anılarını dinlemeye alışmışlardı. Hayatları ne kadar anlamsız, kuru kalırdı. Birden koşup boynuna sarıldı. Buruşuk yanaklarından öpmeye başladı. Yemenili başörtüsü sıyrılmış, kınalı saçları görünmüştü. Önce biraz isteksiz ve küskün davranıp kendini geri çekti. Söylediklerine cevap verilmemesine kızmıştı besbelli.

“Gülümü gülene ver

Koklayıp gelene ver

Gönül bir gonca güldür

Kadrini bilene ver”

Dedi.

“Dil meze dil meze

Dudak meze dil meze

Gönül verdim bilmedim

Kadir kıymet bilmeze”

Dedi.

“Kol aç gelene doğru

Gül at gülene doğru

Kes bağrım kanım aksın

Kadir bilene doğru”

Dedi.

“Elma yanı elma yanı

Kızarmış elma yanı

Nasıl kabre koyarlar

Muradın almayanı”

Dedi. Nihayet en çok tekrar ettiklerinden birini yineledi hem söyledi hem sessizce ağladı. Kurumuş gözpınarlarından birkaç damla yaş buruşuk yanaklarından aşağıya yuvarlandı.

“Dolan gözler dolan gözler

Dolanmış dolan gözler

Bana derler ağlama

Durmuyor dolan gözler”

Zeliş:

“Nene, n’olursun bana eziyet etme, biliyorsun seni çok seviyorum” diyordu.

“Deli kız derdin neydi?” diye sordu.

Onun dersinin çok olduğunu daracık evin içinde ders çalışacak sessiz sakin bir yer bulamadığından suratını astığını anlayınca, Zeliş’ i göğsüne biraz daha bastırdı. Sevgi, şefkat, anlayış dolu bu sönük sıcaklığa Zeliş iyice sığındı.

“Neneciğim, dedi. Evin değil dünyanın en sıcak köşesi, senin kucağın”

*

Coşkun Yüksel

Fransızca, Strasbourg antlaşmasından beri Fransızcadır ve lise mezunu bir Fransız on altıncı asır yazarlarını anlayamaz. İngiliz aydını, Shakespeare'i sökebilmek için hususi bir tahsil görmek zorundadır. Neden?

On yedinci yüzyılda bütün Fransız aydınları saray etrafında toplanmış, 'Akademi' kurulmuş, dil ayıklanmış ve strüktür bakımından , zamanımıza kadar, büyük bir değişiklik geçirmeden devam eden Fransızca billurlaşmıştır. Lise tahsili gören her Fransız Moliere'i, Corneille'i aşağı yukarı anlar. Yeni harflerin kabulüne kadar her idadi mezunu Türk de Fuzuli'yi, Baki'yi, Naima'yı rahat anlardı. Kaldı ki şiirin her edebiyatta kendine has bir dili vardır. Valery'yi, Mallarme'yi, kaç bahtiyar anlar? Hangi Fransız aydını bir "Legende des Siecles"i lügat karıştırmadan, bütün kelimeleri, bütün imajlarıyla kavrayabilir? Bu bir kuşak meselesi değil, bir kültür meselesidir.

Demek ki Osmanlıca denilen dil, Osmanlı Türklerinin konuşup yazdıkları halis Türkçedir. Yalnız, sosyal sebeplerden, biraz "precieux", biraz yapmacık bir dil bu. Sonra, neden muhatabı "happy few"olan bir edebiyat nevini tek ölçü alıyoruz? O zaman matbaa yoktu, müstensihler Divanları muayyen sayıda ve zengin birkaç "mecene" için kopya ediyordu. Esasen okur yazarları o kadar az olan bir ülkede halk, şiirin de edebiyatın da, tefekkürün de dışında idi. Bu Divanların ne müşterisi idi, ne arayıcısı... O zamana kadar büyük bir edebiyat kurmamış olan Türkler, kelimelerle zenginleştirmek ihtiyacını duymuşlar. ("Pleiade" mektebi Fransızcaya az mı lüzumsuz kelime soktu? Racine'de on altıncı yüzyılın taşkın kelime sefahatinden eser kalmış mıdır?) Türk şairinin, örnek olarak aldığı ve gerçekten de çok eski, çok köklü bir kültürü olan Farsçadan mefhum alırken kelime almaması, kendini bilerek, isteyerek sefaletle mahkum etmesi idi.

Türkün kılıcı ülkeler fethederken, Türkün zekâsı da kelimeler fethediyordu. Ülkeler ne kadar bizimse, kelimeler de o kadar bizimdir. Ecdadımız onlarla düşündü, babalarımız onlarla konuştu. Kısaca, Türk milletinin tarihinde çeşitli merhaleler var. Nasıl eski Fransızca, eski İngilizce diye tasnifler yapılmışsa, eski Türkçe, orta Türkçe gibi adlandırmalar da yapılabilir. Türkçenin bedbahtlığı, tabii tekâmülünü yaparken, birdenbire zıplamaya zorlanmasından olmuştur. Nesiller arasındaki köprüler uçurulmuş ve hafızadan mahrum bir nesil türetilmiştir. Hafızadan yani kültürden. Milletın ana vasfı: devamlılık. Dilde, terbiyede, gelenekte devamlılık. Altı yüz yıl cerrahi bir ameliyatla içtimai uzviyetten koparılıp atılınca, Türk düşüncesi boşlukta kalmıştır. Boşlukta kalmıştır, çünkü Batı'ya da tutunamamış, sırtını Batı tefekkürüne de dayayamamıştır. Elli yıldan beri Batı'yla bu kadar sarmaş dolaş olduğumuz halde, hâlâ yeni neslin tek değer yetiştirememesi, bunun en hazin tecellilerinden biri değil mi? Uydurca ile bir 'Hürriyet Kasidesi', bir 'Sis', hatta bir 'Erenlerin Bağından' yaratılabilmesi için en az bir altı yüz yıla daha ihtiyaç var.

Mesele yanlış konuyor, daha doğrusu birçok meseleler, isteyerek veya istemeyerek, birbirine karıştırılıyor.

'Halkın tuttuğu Türkçe' ne demek? Hangi halk? Türkiye'nin kuzeyi, güneyi, doğusu ile batısı aynı vokabüleri kullanmaz. Bütün memleketler böyledir. Nereyi ölçü alacağız... Sonra, 'bugünkü nesil'. Bugünkü nesil, ağabeylerinin hafızası zorla iğdiş edilen ikinci nesildir. Devlet kanalı ile, nereden çıktığı bilinmeyen, iğri büğrü kelimeler onların genç beyinlerine zorla sokulmuş. Halk Partisi, uydurcacılığı devrimcilik olarak göstermiş. Dil Kurumu elindeki kaynakları bu uğurda seferber etmiş. Zavallı aydınlar neye uğradıklarını, ne yapacaklarını şaşırılmışlar. Dil Kurumu, kurulduğu günden bugüne, hangi salahiyyetli ilim ve sanat adamını etrafında toplamış? İlim zaten yok...

'Halkın tutması' neyle belli olacak? Mesela, yeni harflerden önce, ilk mektep tahsili yapan her İstanbullu Refik Halit'i, Reşat Nuri'yi, Halide Edip'i rahat okuyabiliyordu. O halde "halk" kim? Halk, ilk tahsil gören İstanbullu'ydu o devirde. İlk tahsil yaygın bir hal aldıktan sonra, adeta uniform hale geldikten sonra, ilk tahsil yapan herkes 'Halk' olacaktı ve tabiatıyla Refik Halit'i, Reşat Nuri'yi, Ahmet Mithat'ı anlayacaktı...

Şaire gelince, her memlekette, her tabakanın kendine göre sevdiği şairler var. Esasen bir şairin bütün ahali tarafından anlaşılmasına lüzum yok. Bu, dünya için de böyle...

Tefekkürle ilgili eserlere gelince, Kant'ı kaç Alman anlar?

Yani, halkın anlayacağı kitaplar vardır, halkın, yani geniş kalabalıkların, ilk mektep tahsili yapanların. Onların dışında aydınlanmak isteyenlerin okuyacağı kitaplar vardır. Sonra, gerçek aydınların temas edeceği kitaplar vardır. Bunların konuları aynı olsa bile, meseleyi ortaya atışları, kullandıkları vokabüler birbirinden çok farklıdır...

'Halkın seviyesine ineceğiz' diye, dilimizi papağaninkine benzetmek, halklaşmak değil, eşekleşmektir. (Ulunay'ın verdiği örnek, onun karşısında Galatasaraylı Uygur'un verdiği cevap, ikisinin de Fransızca bilmediğini gösterir: Fransızca'da aşkı ifade eden en az -tabii çeşitli derecelerinde-yirmi otuz tane kelime var.)

Esasen vokabüler üzerinde durmak, yani, yerleşmiş kelimeleri 'Arapçadır diye atmaya kalkmak', sadece cehaletle kabil-i izahıdır. Fransızcada aslı Fransızca olan kelimelerin sayısı yüz elliye geçmez. Aynı dilde Arapça, Farsça hatta Türkçe menşeli kelimeler çok daha fazla sayıdadır.

Ziya Gökalp bir bakıma haklıydı. Bir bakıma, çünkü İstanbul konuşmasını yazı dili haline getirmek, yazı dili ile konuşma dili arasındaki uçurum hatırlanınca, arzuyla şayan bir ideal sayılabilir. Nitekim o ideal gerçekleşmişti veya gerçekleşmek yolundaydı.

Ondan sonra, dile yeni mefhumlar getirmek, düşünmek ve geçen nesilleri aşmak kalıyordu... Bu yapılabilecek dil, Penelop'un örgüsüne döndürüldü. En azgın şovenizme ilerilik adı verildi. Tatarcadan, Kıpçakçadan, Çağataycadan ölü kelimeler devşirildi.

Ve olan sanata oldu, tefekküre oldu... Garibi şu ki, dildeki ırkçılığı, şaşılacak bir beyinsizlikle, kendilerini solcu sanan aydınlar benimsediler.

Bütün bunlar altyapıdaki anarşinin üstyapıda tecellisidir. Bir yanda feodal istihsal, feodal inkısam... ötede bir gecekondu burjuvazisi! Ve dilini kaybeden, görülmemiş bir afaziye uğrayan, kekeleyen, garip sesler çıkaran bir nesil... orta mektep kitabı yazmaktan âciz üniversite hocaları, papağan kadar sevimli olmayan doçentler...

Dilin gelişmesinde rol oynayan iki kuvvet: ihtilalci kuvvet, muhafazakâr kuvvet. Akademilerin vazifesi, devrimci kuvvetin dili argo haline getirmesine meydan vermemektedir. Nesillerle, dilin gerek fonetiğinde gerek kelime hazinesinde değişiklikler olur.

Her nesil dilini öğrenirken kolaya kaçır. Akademilerin, kitabın, edebiyatın hikmet-i vücudu, "dünü yarına bağlamak."

Esperanto neden tutmadı? (Anatole France'ın bir hikâyesi (Les Propos de Villa Said).

Bütün mekteplerin ana vazifesi, çocuğa dilini öğretmek. (Meillet'nin "College de France"da verdiği ders).

Yarı aydının sadizmine terk edilen dil. Tefekkür bir it payı mıdır?

Kurtuluş çaresi var mı? Tehlikeyi bütün azametiyle kavrayan yok. Dil politikaya alet edilmekte. Dil, heveskâr mektep kaçaklarının şamar oğlanı. (Dil karşısında entelijansiyanın durumu, Cezmi Ertuğrul'un, Celal Nuri'nin fikirleri)... İyi niyet sahiplerinin, hangi siyasi tandansa mensup olurlarsa olsunlar, bir cephe kurmaları milli bir zarurettir...

Cemil Meriç

Jurnal, Cilt I, 1992; Sayfa 69

~~~~~

afazi : söy yitimi, konuşamama hastalığı

happy few : mutlu azınlık

inkısam : parçalanma, ayrılma

istihsal : üretim

mécène : (fr) bilim ve sanat koruyucusu

müstensih : Yazıyı çoğaltan, kopya çıkaran

Penelope'un örgüsü : Penelope, Odysseia destanına göre Odysseus'un karısıdır. Odysseus'un (fr:Ulis) çıktığı yolculuktan dönüşü gecikince bir yığın asılızade Penelope'e talip olur ve içlerinden birini seçmesi için baskı yaparlar. Penelope onları oyalamak için "elimdeki örgü bitince birinizi seçeceğim" der. Gündüz herkesin önünde yaptığı örgüyü gece geri sökmektedir.

precieux : özel

sefahat : Zevke, eğlenceye, süse aşırı derecede düşkünlük, alabildiğine israf ederek kullanma;  
eğlence

salahiyettar : yetkili

strüktür : yapı

tandans : temayül, eğilim

uniform : tek biçim

vokabüler : kelime haznesi

~~~~~

KÜNYE
ÂHENK
FİKİR KÜLTÜR EDEBİYAT DERGİSİ
ISSN : 1308_3732

SAHİBİ
M. SAİT KARAÇORLU

EDİTÖR
M. SAİT KARAÇORLU

YAYIN KURULU
*** M.S.Karaçorlu**
*** Bicalı Esgici**
*** Atilla Gagavuz**
*** Bahri Akçoral**
*** Coşkun Yüksel**
İLETİŞİM
editor@ahenkdergisi.com
DİZGİ-MİZANPAJ
WEB-TASARIM
SÜLEYMAN MAVUŞ